

PREPREČEVANJE, PREPRICĚVANJE, OBŹALOVANJE: ZDA, RAZPAD SFRJ IN DIPLOMATSKO (NE)PRIZNANJE NEODVISNOSTI IN SAMOSTOJNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE (1990–1992)**

Povzetek. Članek analizira proces spreminjanja stališča vlade ZDA do vprašanja diplomatskega priznanja samostojnosti in neodvisnosti Slovenije od začetka 90. let 20. stoletja, ko so ZDA odkrito in odločno nasprotovale Sloveniji kot samostojni državi, do aprila 1992, ko so ZDA Slovenijo priznale kot samostojno državo. Na podlagi intervjujev z nekaterimi ključnimi osebami v ameriški diplomaciji med letoma 1990 in 1992, ki so se ukvarjale s tem vprašanjem, intervjujev s slovenskimi diplomati in analizo primarnih in sekundarnih virov avtor, opirajoč se na teoretska spoznanja teorije (secesionističnih) konfliktov in razpada držav, pojasnjuje, da ameriška diplomacija osamosvojitvenih teženj Slovenije ni želela razumeti zaradi rigidnosti ključnih oseb v ameriškem zunanjem ministrstvu oziroma njihovega (zastarelega) razmišljanja o mednarodnih odnosih, ki je bilo konservativno, zasnovano na realističnem pogledu, in ni odsevalo fleksibilnosti v vodenju zunanje politike in razumevanja sprememb v jugovzhodni Evropi. S teoretskega vidika članek prispeva k razumevanju ameriške zunanje politike ob koncu hladne vojne, ki je SFRJ – ne glede na geopolitične spremembe v svetu – vse do aprila 1992 obravnavala kot celovito enoto.

Ključni pojmi: *varnost v jugovzhodni Evropi, samostojnost in neodvisnost Slovenije, diplomatsko priznanje, zunanja politika ZDA, razpad SFRJ, jugovzhodna Evropa (Balkan).*

---

* Dr. Rok Zupančič, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Pregledni znanstveni članek.

Uvod

V začetku 90. let, ko je postalo jasno, da Republika Slovenija svoje prihodnosti ne vidi več v okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) in da si s potrebnimi ukrepi na političnem in zakonodajnem področju tlakuje pot v neodvisnost in samostojnost, je vlada Združenih držav Amerike (ZDA) s predsednikom Georgeem H. W. Bushem na čelu vztrajala na stališču, da mora SFRJ ostati enotna in da v Washingtonu neodvisne Slovenije ne bodo priznali. Ko je postajalo očitno, da SFRJ ne bo mogla obstati v tedanji obliki, se je stališče ZDA rahlo obrnilo v smer, da ohranitev SFRJ v tedanji (federalni) obliki morda res ni nujna, da pa se morajo republike o spremembah, kakršnekoli že bodo, dogovoriti in da enostranske poteze republik ne bodo priznane. Takšno je bilo tudi sporočilo ameriškega državnega sekretarja Jamesa Bakerja, ki je 21. junija 1991 v Beogradu slovenske politične predstavnike Slovenije skušal odvrniti od "enostranskih dejanj" (Baker, 1995: 479; Rupel, 1994: 190).

Ko je slovenska skupščina 25. junija 1991 razglasila Temeljno listino o samostojnosti in neodvisnosti, ameriška vlada stališča ni spremenila. Tudi med junijsko-julijsko osamosvojitveno vojno v Sloveniji, ko je postalo jasno, da so zvezne oblasti pripravljene uporabiti oborožene sile za ohranitev SFRJ, se stališče ZDA ni spremenilo. Rupel (1992a: 152) je zapisal, da so bili glede slovenskih stališč še "posebno gluhi /.../ Američani", medtem ko je ameriški veleposlanik v SFRJ Warren Zimmermann Slovenijo še naprej obtoževal egoističnega nacionalizma, mednarodno skupnost pa prepričeval, naj ne prizna mlade države. Kot meni Pirjevec (2003: 42), "/m/ednarodna skupnost ni razumela strahu Slovencev in Hrvatov, da bi se znašli pod srbsko peto, izgubili evropsko identiteto in zdrknili v črno luknjo balkanskega Levanta". A vendar je dobrega pol leta po razglasitvi neodvisnosti in samostojnosti Slovenije v ameriški administraciji prišlo do preobrata in postopoma so začela iz ZDA prihajati Sloveniji bolj naklonjena sporočila, vse do 7. aprila 1992, ko so ZDA priznale Slovenijo. Temu je čez štiri mesece sledila tudi vzpostavitev diplomatsko konzularnih odnosov (US Department of State, 2015).

Osrednji cilj tega članka je analizirati, kako in zakaj je prišlo do postopne, a radikalne spremembe stališča ameriške administracije glede vprašanja o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije in kateri dejavniki so na omenjeno spremembo vplivali. Teze, ki so vodile raziskovanje, so:

1. Ameriška zunanja politika težnje Slovenije po osamosvojitvi ni želela razumeti zaradi rigidnosti ključnih oseb v ameriškem zunanjem ministrstvu in prevladujočega razmišljanja, ki je bilo v osnovi konservativno, zasnovano na realističnem pogledu na mednarodne odnose in zato ni želelo prepoznati geopolitičnih sprememb v jugovzhodni Evropi.

2. Priznanje Slovenije s strani ZDA aprila 1992 je tako prišlo posledično, predvsem kot kolateralni produkt dogodkov v jugovzhodni Evropi in širše v svetu, manj pa zaradi prepričljivosti argumentov, ki so govorili v prid samostojnosti in neodvisnosti Slovenije.
3. Ključni ameriški odločevalci so bili glede vprašanja priznanja neodvisnosti in samostojnosti Slovenije enotni.

Motivacija za tovrstno raziskovanje izhaja iz dejstva, da so v 90. letih 20. stoletja številni raziskovalci objavili vrsto študij, v katerih so odgovarjali na vprašanja o vzrokih za razpad SFRJ, in da se je večina teh raziskav osredotočala na t.i. "velike teme". Te so raziskovalna izhodišča zastavile predvsem z vidika t.i. velike strategije (*grand strategy*) ZDA do vzhodnega bloka oz. Evrope. Tako se je tudi na razpad(anje) SFRJ na Zahodu pogosto gledalo v tem kontekstu (glej npr. Lukic and Lynch, 1996; Lees, 1997; Radan, 2002; Gaddis, 2005; Smith, 2008; Sarotte, 2011), na mikroraven posameznih republik pa se niso spuščale pogosto, tudi zaradi nepoznavanja jezika.

Bistven doprinos k poznavanju procesov razpada SFRJ na nivoju republik pa so dali raziskovalci iz držav, ki so nastale na območju nekdanje države. Slovenija pri tem ni bila izjema in številni so proces razpadanja SFRJ in osamosvajanja Slovenije analizirali z zornega kota različnih znanstvenih izhodišč in poudarkov (Bučar, 1991; Bebler, 1992; Grizold, 1992; Ribičič, 1992; Malešič, 1998; Repe, 2003; Klemenčič, 2003; Guštin, 2011; Udovič, 2011a in 2011b). Dodati velja, da so v nekaterih analizah raziskovalci nekaj pozornosti namenili tudi zunanji politiki ZDA do Slovenije v letih 1991 in 1992 (Rupel, 1992b; Gow in Carmicachel, 1999; Pirjevec, 2003; Hyland, 2003; Mrak, Rojec in Silva-Jauregui, 2004; Klemenčič in Žagar, 2004; Zeiler in McMahon, 2012), a v večini primerov se je vlogo ZDA obravnavalo v sklopu širšega konteksta.

Ta članek pa zapolnjuje vrzel glede vprašanja diplomatskega priznanja Slovenije s strani ZDA, zavedajoč se, da je nekaj raziskovalnih naporov že bilo narejenih: Šuligoj (2015) v doktorski disertaciji obravnava vlogo diplomatov in poročanje vplivnega ameriškega časopisa *International Herald Tribune* do vprašanja neodvisnosti in samostojnosti Slovenije, Kržan (1999) v diplomski nalogi analizira odnos ZDA do osamosvojitve Slovenije ter Klemenčič (1999, 2011; Klemenčič in Kristen, 1999), ki je v svojih delih obsežno in podrobno obravnaval predvsem vlogo slovenskih izseljencev v ZDA in njihovih potomcev med osamosvajanjem Slovenije. Še posebej pa je pomemben prispevek Rametove (2003), ki je analizirala vlogo ameriškega kongresa pri vprašanju vodenja politike ZDA do Slovenije v omenjenih letih.

Metodološki okvir članka temelji na analizi primarnih virov (zapisniki in poročila ameriškega zunanjega ministrstva in ameriškega kongresa), polstrukturiranih intervjujih s predstavniki ameriške administracije, kongresa

in drugih oseb, ki so poznali oz. sodelovali pri procesu oblikovanja politike ZDA do omenjenega vprašanja med letoma 1990 in 1992, intervjujev s slovenskimi diplomatskimi predstavniki iz začetka 90. let in v omejenem obsegu tudi na analizi sekundarnih virov. Intervjuji so bili opravljeni tako s predstavniki zunanjega ministrstva ZDA, ki je priznanju Slovenije nasprotovalo, kot tudi z osebami, ki so na različne načine lobirali za priznanje (slovenska diaspora, člani kongresa).¹

Članek je sestavljen iz šestih vsebinskih sklopov. Uvodu sledi teoretski okvir, ki proučevano tematiko umešča v teorijo varnosti v mednarodnih odnosih z vidika (secesionističnih) konfliktov in diplomatskega priznavanja držav, saj je ravno ohranjanje stabilnosti (*statusa quo*) pogosto uradno vodilo zunanje politike številnih držav.² Osrednji del analize, sestavljen iz treh vsebinskih podsklopov, prikazuje spreminjanje stališča ZDA do priznanja Slovenije od konca 80. let 20. st. do aprila 1992, ko so ZDA priznale Slovenijo, ter dejavnike, ki so v dinamični perspektivi vplivali na spreminjanje stališča. Sklepno poglavje je namenjeno sintezi izsledkov in ponuja razmislek o razumevanju ameriške zunanje politike do Slovenije in, širše, nekdanje SFRJ oz. komunističnega sveta v času velikih geopolitičnih sprememb (konec hladne vojne).

Teoretski okvir

Kot politično, ekonomsko in vojaško najmočnejša država v mednarodni skupnosti so ZDA zaradi svoje zunanje politike nenehno pod drobnogledom. Konec hladne vojne je na agendo prinesel nove izzive, med drugim tudi vprašanje, kakšno politiko naj ZDA vodijo do znotrajdržavnih konfliktov, med katerimi so številni t.i. odcepitvene (secesionistične) narave ali pa se nanašajo na razpad držav. Kot trdi Horowitz (2000: 230), so taki konflikti na presečišču notranje in mednarodne politike, saj morajo države v skladu s svojimi mednarodnimi aspiracijami in notranjepolitičnimi okoliščinami pretehtati, ali bodo odcepitev nekega dela ozemlja sicer mednarodno priznane države smatrale kot upravičeno ali ne. Paquin (2010: 4)

¹ Raziskava je bila opravljena v okviru postdoktorskega projekta, ki ga je avtor članka izvajal kot Fulbrightov štipendist na American University (School of International Service), Washington D. C. od avgusta 2015 do januarja 2016. Primarni viri so bili iskani s pomočjo naslednjih iskalnikov oz. v naslednjih bazah podatkov: Archival Bases – Diplomatic Records, CIA Records Search Tool (CREST), GALENET (Declassified Documents Reference System), Library of Congress – Congressional Records.

² Stališče Badinterjeve komisije je nedvoumno, in sicer da se Slovenija ni odcepila, ampak da je SFRJ razpadla. Kljub temu je teorija (secesionističnih) konfliktov z analitičnega stališča uporabna, saj so proces razpada SFRJ povzročile težnje Slovenije in Hrvaške po samostojnosti in neodvisnosti, potem ko sta obe republiški entiteti menili, da dogovor o reformiranju SFRJ zaradi centralizma zveznih oblasti v Beogradu ni mogoč. Teorija (secesionističnih) konfliktov, kot je pojasnjeno v teoretskem delu članka, je za to raziskavo vsebinsko primerna in je zato tudi uporabljena.

ugotavlja, da so ZDA zavoljo mednarodne stabilnosti načeloma previdne, da ne bi spodbudile secesionizma in razpada držav v tujini, a da so hkrati pri tem vprašanju nekonsistentne. Tako so ZDA npr. nasprotovale odcepitvi Biafre, Eritreje, Kurdistana, Quebeca in do nedavnega tudi Južnega Sudana od matičnih držav, na drugi strani pa so podprle odcepitev Bangladeša l. 1972 in bile med najglasnejšimi zagovornicami neodvisnosti Kosova l. 2008 (Ker-Lindsay, 2011; Zupančič in Udovič, 2011).

Zgoraj omenjeni argumenti vsebujejo tudi premislek o vprašanju mednarodne in nacionalne varnosti, zato jih velja povezati z nekaterimi teoretskimi premisleki glede preživetja države v mednarodni skupnosti. Teorija defenzivnega realizma varnosti v mednarodnih odnosih predpostavlja, da anarhičnost mednarodne skupnosti državnim voditeljem kot prioriteto njihovega delovanja nalaga zagotavljanje varnosti. To neizogibno vodi v iskanje ravnotežja moči: države se bodo medsebojno povezovalе, in si tako prizadevale ošibiti moč hegemonistične države, ali pa bodo skušale z njo skleniti zaveznitvo (Walt, 1987: 263). Saideman (2001) je razmišljanje defenzivnih realistov apliciral na primere odcepitvenih konfliktov in ugotavljal, ali so v neki državi morda ravno premisleki glede lastne nacionalne varnosti in stabilnosti ključni, da ta država podpre ali zavrne odcepitvene težnje neke politične entitete z namenom, da bi tako oslabile hegemonistično državo, ki odcepitvi nasprotuje. Zato je analiziral, ali so secesionistične politične entitete znotraj močnih držav deležne večje podpore kot secesionistične entitete znotraj šibkih držav. Ta hipoteza se je potrdila le v 15 od 43 primerov. Iz tega lahko sklepamo, da logika ravnotežja moči ni glavni razlog za podporo držav, ki se želijo odcepiti. Če bi ta argument obveljal, bi ZDA priznale Čečenijo, prav tako pa Tajvan in Tibet, da bi s tem oslabile moč Ruske federacije oz. Kitajske. Kaj torej vodi velesile pri odločanju glede priznanja novonastalih držav?

Novonastale politične entitete, ki jih večji del mednarodne skupnosti ne priznava kot samostojnih držav, težko funkcionirajo kot države – prav tako imajo njihovi “državljeni” težave v tujini (npr. potovanja) – zato je lahko trdimo, da je takšna samostojnost omejena, saj bodo šele “številna priznanja secesionistično politično entiteto preobrazila v državo” (Heraclides, 1994: 49). Nepriznane države so tudi omejene z vidika sodelovanja v številnih mednarodnih organizacijah, od katerih so nekatere ključnega pomena za delovanje države v mednarodnih odnosih (Paquin, 2010: 8). Zato je priznanje novonastale države še posebej s strani velesile, kot so ZDA, pomembno, saj imajo velesile zaradi svoje politične, vojaške in ekonomske moči na voljo številna sredstva zunanje politike, s katerimi lahko vplivajo na potek dogodkov v mednarodni skupnosti (Paquin, 2010: 7).

Če so argumenti iz prejšnjih stavkov glede tega, kdaj neka državo drugo, novonastalo “državo” prizna, delno neotipljivi ali odvisni od interpretacije

(interesov), pa nekaj trdnejših mednarodnopravnih kriterijev o tem, kaj so konstitutivni elementi države – da se jo pač lahko prizna kot subjekt mednarodnega prava –, vendarle obstaja. In države, ki si želijo priznanje, se običajno v prvi vrsti osredotočajo ravno na izpolnitev kriterijev, sprejetih v konvenciji iz Montevidea iz l. 1933: a) stalno prebivalstvo; b) definirano ozemlje; c) delujoča vlada; č) zmožnost vstopanja v odnose z drugimi državami (Montevideo Convention on the Rights and Duties of the States, 1933).

A vendar je odločitev o priznanju naposled politične narave, pogosto celo rezultat obračunavanja velesil na račun politične entitete, ki si želi diplomatsko priznanje kot samostojna država. Namreč, država res lahko postane članica Združenih narodov z odločitvijo Generalne skupščine Združenih narodov, vendar Generalna skupščina lahko o tem odloča šele na predlog Varnostnega sveta Združenih narodov (Charter of the United Nations, 1945: čl. 4), ki pa je sinonim za prostor geopolitičnih bitk. Horowitz (2000: 230) temu dodaja, da je izid procesa, ki novonastale države afirmira kot samostojne v mednarodni skupnosti, odvisen predvsem od “mednarodne politike, ravnotežja interesov in sil, ki presegajo (značilnosti novonastale, op. av.) države”.³

Izhajajoč iz omenjenih teoretskih spoznanj se v zadnjem delu tega poglavja navezujem na relevantnost svojega članka in ga hkrati umeščam v kanon že opravljenih raziskav. Z vidika teorije (secesionističnih) konfliktov in razpadov držav je zanimivo spoznati, kaj vse vpliva na odločitev ZDA – politično, gospodarsko in vojaško najmočnejše države na svetu, katerih politika ima pomemben vpliv na mednarodni mir in varnost – da prizna oz. ne prizna neodvisnosti države. Realistična teorija varnost v mednarodnih odnosih razlaga predvsem z vidika (nacionalnih) interesov in gledanje na mednarodne konflikte zgolj skozi to (zamejeno) prizmo, ki državo vidi kot racionalnega akterja in zaprto skrinjico (*black box*), kar ima razmeroma omejeno razlagalno moč. Članek tovrsten pristop dopolnjuje tako, da mu dodaja nekatere prvine, pomembne za razumevanje: a) ameriške zunanje politike do nekdanje SFRJ in Slovenije v začetku 90. let 20. st.; b) dogodkov od začetka 90. let 20. stoletja in aprilom 1992, povezanih z vprašanjem neodvisnosti in samostojnosti Slovenije.

³ Na odločitev neke države, da nasprotuje odcepitvi druge države ali skuša preprečiti njeno priznanje, vpliva več dejavnikov, običajno pa gre za kombinacijo več dejavnikov. Ker-Lindsay (2012: 60–76), med drugimi, navaja naslednje: ekonomski, zgodovinski, kulturni in verski razlogi; psihološki (čustveni) razlogi v obliki navezanosti na ozemlje (neposredna ali posredna – kot izraz podpore zaveznici); preprečevanje ‘domino efekta’ (preprečevanje odcepitve še drugih političnih entitet); občutek krivde (neka država npr. podpre odcepitev druge države, ker v preteklosti ni primerno ukrepala, da bi npr. preprečila kratenje človekovih pravic); ohranitev statusa quo (izogibanje negotovi situaciji, ki bi nastala s pojavom nove države); maščevanje oz. kaznovanje secesionistične politične entitete, ker ni upoštevala napotkov glede vprašanja razglasitve samostojnosti.

Mnoge omenjene analize ostajajo na splošni ravni, poudarjajoč da so ZDA zagovarjale načelo ozemeljske celovitosti (SFRJ) pred pravico do samoodločbe naroda (Slovenije). Nekateri raziskovalci tudi menijo, da se ameriška administracija ni zavedala, da SFRJ dejansko grozi razpad, kar številne analize, pa tudi nekateri nedavno deklasificirani dokumenti ameriške obveščevalne agencije zanikajo (CIA, 1990). Pojavljajo se tudi teze, ki jih nekateri označujejo za teorije zarote; Parenti (2002: 36–40) npr. trdi, da je bil glavni motiv ZDA dejansko razbiti SFRJ, da bi nato prek politike “deli in vladaj” lahko širile neoliberalizem v novonastalih državah in tako ustvarjali dobičke. Zanimivo tezo ponuja tudi Cohen (1993), ko trdi, da ameriška (in tudi evropska) politika ni mogla pristati na razpad SFRJ, saj je ta veljala za pozitiven primer urejene večnacionalne države. Nobena od omenjenih raziskav pa – in kot avtor pri tem ne mislim, da gre za neinformiranost raziskovalcev, ampak predvsem za druge raziskovalne fokuse – ne analizira, kaj se je dogajalo znotraj ameriške administracije glede vprašanja priznanja Slovenije: ali je bilo stališče ameriške politike glede nepriznanja Slovenije enotno, kaj je ameriške diplomate vodilo pri oblikovanju politike do Slovenije, kakšni so bili premisleki tistega časa; ali so argumenti Slovenije in aktivnosti Sloveniji naklonjenih akterjev pri stališču ZDA igrale kakšno vlogo ipd.

ZDA in priznanje neodvisnosti in samostojnosti Slovenije

Osrednji del analize je razdeljen na tri dele:

1. obdobje *preprečevanja* razpada SFRJ in zavračanja samostojnosti in neodvisnosti Slovenije s strani ZDA, ki je trajalo od začetka 90. let 20. stoletja do 25. junija 1991, ko je Slovenija razglasila Temeljno listino o samostojnosti in neodvisnosti;
2. obdobje *prepričevanja* mednarodne skupnosti o nujnosti nepriznanja samostojnosti in neodvisnosti Slovenije s strani ZDA, ki je trajalo od 25. junija 1991 do 15. januarja 1992, ko je Evropska skupnost priznala Slovenijo;
3. obdobje *obžalovanja*, priznanja neuspeha in iskanja izhodne strategije, ki je trajalo od priznanja Evropske skupnosti do 7. aprila 1992, ko so ZDA priznale samostojno in neodvisno Slovenijo.

ZDA kot preprečevalke razpada SFRJ in zavračanja samostojnosti in neodvisnosti Slovenije (začetek 90. let 20. st.–25. junij 1991)

Konec 80. let oz. na začetku 90. let 20. stoletja SFRJ na političnem radarju ZDA ni bila prioriteta. O tem, kako majhna je bila relativna teža SFRJ – in še manjša dvomilijonske Slovenije – v primerjavi z nekaterimi drugimi izzivi,

govori tale anekdota. Ko je prvi mož SFRJ, predsednik Zveznega izvršnega sveta Ante Marković, oktobra 1989 pripotoval v Washington, da bi od ZDA dobil politično in finančno podporo za reforme v SFRJ, je ob obisku pričakoval "pozornost, obzirnost in velikodušno gostoljubnost: razkošen apartma, uradni avto, kosila in večerje v njegovo čast, pozornost ameriških novinarjev" (Zimmermann, 1996: 46–47). Marković ni dobil nič od tega; nasprotno, edino enega računa mu bojda ni bilo treba plačati – zajtrka ob okrogli mizi Sveta za zunanje odnose v New Yorku. Nič drugače ni bilo s pozornostjo do Markovića (simbola SFRJ, v katerega so ZDA sicer uradno polagale velike upe) na diskusijah na kongresnem odboru za zunanje odnose in zunanje zadeve, kjer so kongresniki, z izjemo Toma Lantosa in Leeja Hamiltona, pokazali majhno zanimanje za jugoslovanskega gosta (*ibid.*). Na kratkem srečanju z ameriškim predsednikom Bushem ga ta sploh ni dosti spraševal o SFRJ, ampak ga je bolj zanimalo, kaj Marković meni o Sovjetski zvezi, Gorbačovu itd. (Zimmermann, 1996: 47–48). Skromno zanimanje gostiteljice ... kljub dejstvu, da je v tem obdobju SFRJ zaradi notranjih napetosti pokala po šivih.

ZDA se za SFRJ v tistem obdobju niso kaj dosti zanimale in tega niti niso skrivale (Baker, 1995; Ramet, 2003 in 2008). Kot je v intervjuju povedal eden tesnih sodelavcev predsednika Busha James Dobbins (2015), bi bila bolj aktivna vloga ZDA v procesu razpadanja SFRJ možna prej, ko zadeva še ni bila akutna, medtem ko SFRJ ob združevanju Nemčij in drugih spremembah v vzhodnem bloku ter zalivski krizi ni bila med prioritetnimi temami ameriške zunanje politike. Državni sekretar Baker je v svojih spominih glede tistega časa priznal, da se je "Busheva administracija počutila udobno, češ da bo Evropska skupnost prevzela odgovornost za upravljanje krize na Balkanu. Zdelo se je, da Evropska skupnost lahko konflikt obvlada" (Baker, 1995: 636). Temu mnenju pritrjujejo tudi nekateri drugi ameriški diplomati, intervjuvani za potrebe tega članka (Gompert, 2015; Niles, 2015; Einik, 2015).

Napak bi bilo posplošiti, da je ameriški politični vrh krizo v SFRJ spregledal, res pa je, da z njo ni bil podrobneje seznanjen. Med vidnejšimi politikami, ki je bil za razliko od večine dobro obveščen o dogajanjih v SFRJ in je že pred izbruhom oboroženega konflikta opozarjal na nevarnost nasilja, je bil senator Bob Dole. Že januarja 1991, tj. pol leta pred razglasitvijo neodvisnosti Slovenije, je ameriško javnost v razmiku dveh dni dvakrat opozoril, da bo JLA uporabila vsa sredstva, da obdrži SFRJ skupaj. Zato je zahteval, naj ZDA jugoslovanskemu političnemu vodstvu jasno pokažejo, da nasilnega zatrtja demokratičnih sprememb ne bodo dopustile (Dole, 1991a in 1991b).

V tem času je bilo jasno, da Slovenija drvi samostojnosti naproti po dveh tirih – tako da je v tistem obdobju zahtevala "manj federacije in več konfederacije", hkrati pa že začela oblikovati institucije, potrebne za delovanje

samostojne države (Cohen, 1993) – in tudi slovenska diaspora v ZDA, običajno politično razdeljena, je bila z dogajanjem v SFRJ dobro seznanjena (Klemenčič, 1999 in 2011; Eckart, 2015). Američane slovenskih korenin je, kot so povedali v intervjujih, vodila predvsem želja pomagati državi, ki so jo neposredno ali posredno (kot domovino staršev) čutili za svojo (Eckart, 2015; Vidmar, 2015; Ryavec, 2015). Podpora Sloveniji l. 1991 je bila eden redkih trenutkov, ko se je slovenska diaspora v ZDA poenotila (Vidmar, 2015).

Eno od največjih orožij je diaspora videla v nosilcih politične moči – članih ameriškega kongresa, ki so bili tarča lobiranja. Tako je npr. kongresnik slovenskega rodu Dennis Eckart, ki je bil intervjuvan za potrebe tega članka (2015), povedal, da je kolege v kongresu prepričeval o pravilnosti argumentov Slovenije, ob močni podpori izseljencev in njihovih potomcev. Eckart (*ibid.*), zanimivo, tudi dodaja, da je bil predsednik Bush vedno pripravljen poslušati, da pa so se stvari premikale počasi. Kot eden najbolje informiranih in zavzetih najvišjih političnih predstavnikov ZDA je Eckart javno opozarjal na nevarnost izbruha oboroženega konflikta še pred razglasitvijo neodvisnosti Slovenije; januarja 1991 je posvaril, da ZDA zaradi drugih velikih geopolitičnih dogodkov v svetu – omenil je zalivsko vojno – ne smejo ostati neaktivne v drugih delih sveta, ki si prizadevajo za demokratične spremembe (Eckart, 1991b). Maja istega leta je na to nevarnost vnovič opozoril in zahteval odločnejšo politiko ZDA do SFRJ (Eckart, 1991a).

Tudi senator Dennis DeConcini iz Arizone sodi v skupino tistih, katerih misli in besede niso bile okupirane zgolj z razpadom Sovjetske zveze in zalivsko vojno. Januarja 1991, sklicujoč se na vlogo sopredsedujočega Helsinški komisiji pri Konferenci za varnost in sodelovanje v Evropi (KVSE), je zahteval vstavitev poročila KVSE “*Yugoslavia: Finding a CSCE Solution*” v uradne zaznamke ameriškega kongresa. V poročilu je nevarnost izbruha oboroženega konflikta v SFRJ neposredno omenjena. S tem je senatorjem (in ameriški javnosti) nazorno ilustriral dogodke v jugoslovanskih republikah in na zvezni ravni ter podvomil, da lahko “tamkajšnji voditelji /.../ dosežejo sporazum, ki je sprejemljiv za vse Jugoslovane, ali pa so morda razlike tako velike, da bodo vodile v nasilne vstaje ali celo državljansko vojno” (DeConcini, 1991).

Tudi nekateri drugi člani kongresa so opozarjali na nevarnost oboroženega konflikta in vse bolj verjetno razglasitev neodvisnosti Slovenije in Hrvaške. Kongresnik Kolter (1991a) je izpostavil “pogum hrvaškega naroda” in rožljanje z orožjem “marksistične JLA” ter v tem duhu omenil tudi demokratične reforme v drugih jugoslovanskih republikah, vključno s Slovenijo. Kongresnik Rohrabacher (1991) je pozval ameriško administracijo, naj podpre tiste, ki si prizadevajo za “prehod iz komunizma v demokracijo”, tudi Slovenijo. Analiza kongresnih zapisov sicer pokaže, da je bila Hrvaška v obeh domovih ameriškega kongresa omenjena večkrat kot Slovenija, kar je

morda posledica intenzivnega lobiranja hrvaške diaspore, ki je v primerjavi s slovensko bistveno večja – šteje okrog 2,5 milijona ljudi in je dobro organizirana (Ramet, 2008; Paquin, 2010: 68).

Projugoslovanskih argumentov je bilo v prvi polovici l. 1991 razmeroma malo. Izjema je bila kongresnica Helen Delich Bentley (1991b), ki je opozarjala na genocidne namere hrvaškega političnega vrha z zvezi s hrvaškimi Srbi in da Srbije in Srbov ne gre enačiti z zvezno vlado. Kot trdi Ramet (2003: 57), je bil prvi omembe vreden ukrep kongresa v prvi polovici l. 1991, povezan s krizo v SFRJ, t.i. Nicklesov amandna iz maja 1991, ki je prepovedal nadaljnjo gospodarsko pomoč ZDA SFRJ, dokler se bo nadaljevala represija nad Albanci na Kosovu. To je bilo pomembno sporočilo tudi za Slovenijo. Že nekaj tednov po zamrznitvi pomoči pa so iz Washingtona začele prihajati novice, da bi ZDA vnovič lahko sprostile pomoč, če bo SFRJ šla v smer ustavnih sprememb (Binder, 1991). Z današnjega vidika je težko verjeti, da bi Američani s tako blago politiko lahko prepričali centralistične sile v SFRJ, da so se ZDA pripravljene zares vplesti v reševanje krize in preprečiti oboroženi konflikt, če bi do njega prišlo.

Ko je državni sekretar Baker 21. junija 1991 pripotoval v Beograd, da bi tik pred zdajci zavrl osamosvojitvene težnje Slovenije in Hrvaške in v pogovorih s slovenskim političnim vodstvom nenehno ponavljal *“negotiations, negotiations”* (Rupel, 1992b: 134), je Hrvaško in Slovenijo celo primerjal s *“pubertetnicama, ki sta ju hormoni obnoreli”* (Pirjevec, 2003: 45). Glede tega srečanja in odnosov do Slovencev Baker v svojih spominih ni ovinkaril, ko je za slovenskega predsednika Milana Kučana zapisal, da je bil v svoji oceni glede stanja SFRJ in napovedovane razglasitve neodvisnosti Slovenije *“malodane metafizičen”* (Baker, 1995: 481). Tudi Zimmermann Kučana ni imel v čisljih in tega ni skrival; omenjeno srečanje je v njem dokončno utrdilo podobo o *“neodgovornih Slovencih”*. Zimmermann je za Kučana zapisal, da je *“poosebljenje politike in da so iz njegove čokate pojave besede letele rafalno, kot da je učlovečenje AK-47”* (Zimmermann, 1996: 30).⁴ Na drugi strani pa Zimmermann Janeza Stanovnika, ki je bil glede razglasitve

⁴ Tudi Kučan (v Šuligoj, 2015: 726) ne skriva, da med njim in Zimmermannom ni bilo kemije, ko pravi, da je Zimmermann *“nekako poskušal razumeti, da je težko obvladovati Jugoslavijo v tem času, bil pa je premalo vešč, da bi razumel zgodovinske korenine sporov, ki so tu nastajali.”* S tem stališčem se strinja tudi Rupel (2015), ki potrjuje, da je bil Zimmermann vse prej kot razumevajoč. Rupel (2013: 157) še zapiše, da je Zimmermann Kučana in njega imel za *“nevarna nacionalista, pri čemer je domneval, da drugi ščuva in podpihuje prvega.”* Rupel (2013: 154) piše, da je Baker slovenskima sogovornikoma ponavljal že znane besede, tj. da bi slovenska razglasitev samostojnosti *“zaostrila nevarnost za uporabo nasilja v Jugoslaviji, da bi odhod Slovenije spremenil ravnotežje v SFRJ, kar bi lahko izkoristil Milošević, itd.* Rupel (ibid.) tudi opozarja, da je Baker v svojih spominih kasneje svoj obisk v Beogradu predstavil drugače, kot so ga doživljali slovenski udeleženci pogovora, češ da je Baker Markoviča skušal odvrniti od vojaškega posega in da naj bi bil celo rekel, da bi se ZDA, če bi morale izbirati med celovitostjo Jugoslavije in demokracijo, odločile za demokracijo.

samostojnosti Slovenije bolj zadržan, označi za “častitljivega, *bon-vivanta*, predstavnika najboljšega, kar srednjeevropska tradicija premore: vljuden, artikuliran, velikodušen in moder” (Zimmermann, 1996: 32). Nič nenavadenega, ko pa sta se strinjala, da bi bila “odcepitev samomor za Slovenijo”. Podobno pozitivne besede je Zimmermann uporabil za Markovića, ki ga je označil za “dobrega človeka /.../ in spodobnega in odločnega politika /.../, ki v svoji politični in poslovni karieri ni poznal drugega kot uspeh /.../, a se je boril s silami, ki jih ni mogel obvladovati” (Zimmermann, 1996: 43).⁵

Baker, zanimivo, je tudi po srečanju neomajno vztrajal pri svojih argumentih, medtem ko razlogov, ki so mu jih povedali slovenski predstavniki (zavrnitev ustavnih amandmajev, kraja deviz iz jugoslovanske centralne banke, povečana centralizacija itd.), praktično ni navajal, saj je vse videl v luči nacionalizma in separatizma. O nekaterih drugih elementih, zaradi katerih Slovenci niso videli prihodnosti v okviru SFRJ, a so bili znani vsakomur, ki se je malo poglobil v SFRJ (npr. različna identiteta, jezik, kultura, ki so bile gonilne sile razvoja Slovenije in so o njih veliko pisali tudi angleško pišoči avtorji – glej npr. Cox, 2005: 69), Baker ni razmišljal. Vsaj ne v javnih zapisih in nastopih. Glede Bakerjevega pisma predsedniku Bushu (1995: 483) bi težko rekli, da njegovi nasveti Jugoslovanom niso vsebovali izrazito pokroviteljskega tona; zapisal je, da je ob obisku v Beogradu, s tem ko je opozarjal na nevarnost izbruha oboroženega konflikta, skušal “vpeljati veliko mero realnosti v nerealno politično ozračje v SFRJ”. Ambiciozna izjava za človeka, ki je priznal, da se s SFRJ ni veliko ukvarjal in je prišel urejat razmere, ko je bilo že prepozno.⁶

Več kot očitno je, da Baker ni razumel (ali želel razumeti), da je bilo težišče politične moči l. 1991 v republiških prestolnicah, in ne na zvezni ravni, ter ni hotel priznati, da SFRJ neizogibno razpada (Glenny, 1996: 235). Tudi nekateri Bakerjevi sodelavci iz tistega obdobja, ki zdaj niso več v diplomaciji, dandanes mislijo, da je ameriška politika temeljila na napačnih izhodiščih (Einik, 2015) oz. da se bo kriza v SFRJ razrešila sama od sebe (Rupel, 2015). Mike Einik, ki je bil v obdobju razpada SFRJ ameriški konzul v Zagrebu, je v intervjuju povedal, da so “imeli napačna pričakovanja in pobožne želje, da bi se Jugoslavija lahko preobrazila” (Einik, 2015). Nekateri intervjuvani ameriški diplomati, ki so se v Bushevi administraciji ukvarjali s SFRJ, so za

⁵ Na drugi strani pa nekdanji diplomat Mike Einik, ki je razpadanje SFRJ spremljal in vivo kot ameriški konzul v SFRJ, akreditiran Zagrebu (pristojen za Hrvaško in Slovenijo), meni, da so na Markovića v Washingtonu gledali kot na jugoslovanskega Gorbačova in da so vanj polagali nerealne upe, na drugi strani pa mu niso odobrili izdatne finančne podpore, za katero je prosil (Einik, 2015).

⁶ O osredotočenosti ameriškega zunanjega ministrstva na zalivsko vojno in bližanje konca bipolarnega sveta in zanemarjanju problema SFRJ priča tudi trditev Doderja in Bransonove (1999, 108), ki zapišeta, da “Baker ni imel časa za Zimmermanna”, ko je ta oktobra 1989 priletel v Washington, da bi ga skušal prepričati, naj se ZDA aktivneje vpletejo v reševanje jugoslovanske krize.

potrebe te raziskave v intervjujih povedali, da je glede ameriškega pristopa do reševanja jugoslovanske krize vladal konsenz (Dobbins, 2015; Swigert, 2015; Niles, 2015).

Sklenemo lahko, da je težko trditi, da ameriški politiki v prvi polovici l. 1991 niso vedeli, da je razpad SFRJ eden od najbolj verjetnih scenarijev (študije o možnostih razpada SFRJ so ameriški strokovnjaki sicer pisali že med hladno vojno) in da bo konflikt po vsej verjetnosti zaznamovan z nasiljem.⁷ Bistveno je vprašanje prioritete, ki pa so tedaj bile osredotočene na zalivsko vojno in razpad Sovjetske zveze (Baker, 1995; Einik, 2015; Swigert, 2015). Kljub temu da so bili preteči podatki na voljo, pa je bilo ameriško zunanje ministrstvo, kot piše Viktor Meier (1999), povsem nepripravljeno, da se kdaj oboroženi konflikt res lahko zgodi.⁸ Doder in Bransonova (1999: 110; glej tudi Ramet, 2003) gresta v kritiki še dlje, ko trdita, da je bil odgovor zunanjega ministrstva nojevski odgovor "tiščanja glave v pesek". Razen omejene reakcije pa, kot trdi Rametova (1991: 57), ameriški predsednik ali zunanji minister Baker pravzaprav nista reagirala, ko je v zadnjih mesecih pred dejansko razglasitvijo neodvisnosti postalo več kot očitno (postroj brigade MORIS, zavrnitev ustavnih sprememb itd.), da Slovenija svoje prihodnosti ne vidi več niti v konfederaciji in pripravlja vse potrebno za svoj izhod iz SFRJ.

ZDA kot prepričevalke mednarodne skupnosti o nujnosti nepriznanja samostojnosti in neodvisnosti Slovenije (25. junij 1991–15. januar 1992)

Dan po razglasitvi neodvisnosti in samostojnosti Slovenije je tiskovna predstavnik ameriškega zunanjega ministrstva Margaret Tutwiler izjavila, da "unilateralni koraki Hrvaške in Slovenije ne bodo spremenili pristopa ZDA, ki obe republiko obravnavajo kot konstitutivna elementa Jugoslavije. /.../ Po obisku ministra Bakerja v Jugoslaviji ZDA še vedno verjamejo, da je kompromis, ki bi bil sprejemljiv za vseh šest republik, še vedno mogoč" (Tutwiler v Ramet, 2003: 58). Sodeč po zapisanem in dogodkih okrog 25. junija 1991 – razglasitev neodvisnosti, ki je vodila v začetek oboroženega

⁷ *Rupel (1992a: 59) opozarja na študijo o jugoslovanskem komunizmu, ki jo je l. 1961 na zahtevo ameriškega kongresa izdelal Charles Zalar; gre za eno zgodnjih in redkih resnih opozoril, da mora ameriška politika računati z notranjimi protislovji v Jugoslaviji. Ko Zalar piše o stari Jugoslaviji, ugotavlja naslednje: "Beograjska čaršija, ki jo je sestavljalo nekaj srbskih družin – vključno s kraljevsko, je neskrupulozno izkoriščala politično moč za lastno bogatenje. Jugoslovanska armada /.../ je bila izključna domena Srbov ..."*

⁸ *Viktor Meier, švicarski novinar, je eden od tistih, ki so najbolj zaslužni, da je svetovna javnost od tretje strani – torej ne slovenske ali jugoslovanske – dobivala objektivna poročila o dogajanju v SFRJ. Njegovo delo cenijo številni tuji poznavalci in slovenski udeleženci političnih procesov ob razpadanju SFRJ (glej npr. Ramet, 2003; Kučan v Šuligoj, 2015: 668; Türk v Šuligoj, 2015: 667–668; Kacin v Šuligoj, 2015: 668).*

spopada v Sloveniji, medtem pa so vrstili tudi medetnični oboroženi incidenti na Hrvaškem – je težko ugotoviti, kje so ZDA videle možnost kompromisa. Ameriška administracija je z retoriko Tutwilerjeve v omenjenem sporočilu in v sporočilih za javnost, ki so sledila, vztrajala na izvorni različici pristopa do krize celo še takrat, ko je z vojaškimi operaciji JLA proti Sloveniji postalo jasno, da je ta formula mrtva.

A vendar je ameriški diplomaciji kmalu po koncu vojne v Sloveniji postalo jasno, da ni možnosti, da bi se Slovenija vrnila v neдрje SFRJ; kot je povedal v intervjuju ameriški diplomat Swigert (2015), ki je skupaj je Zimmermannom približno teden po vojni v Sloveniji obiskal Ljubljano, so Američani takrat dokončno spoznali, da slovenska stran njihovih protiodce-pitvenih argumentov ne bo upoštevala. Ker je Slovenija razglasila samostoj-nost 25. junija 1991, torej dan prej, kot je bilo pričakovano, je Zimmermann Slovcem priznal premetenost, ko je v spominih zapisal, da so Slovenci tudi v tem primeru, “kot običajno, imeli najbolj ostrovidno strategijo” (Zimmermann, 1996). O Slovencih je imel izdelano mnenje; potem ko je spoznal, da politični vrh ni upošteval nasveta, da ne razglasi neodvisnosti, je bil šokiran. Morda zato ni nenavadno, da je za Slovence uporabil precej negativno zaznamovanih izrazov, npr. da so “pikolovski” (Zimmermann 1996: 151–152), po drugi strani pa prizna pretanjenost v psihološkem boje-vanju, npr. ko zapiše, da so Slovenci med vojno “tujim novinarjem uspešno prodali zgodbo o epskem boju majhne republike proti jugoslovanskem kolosu” (Zimmermann, 1996: 145).

Eden od prvih vidnih ameriških politikov, ki je javno izrazil naklonjenost razglasitvi neodvisnosti Slovenije takoj po 25. juniju 1991, je bil kongresnik slovenskega rodu Dennis Eckart iz Ohia, ki se je za Slovenijo zavzemal že prej. Kongresnike je nagovoril 27. junija 1991, rekoč da morajo ZDA, ki zagovarjajo demokracijo, podpreti demokratične reforme v Sloveniji in prehod na tržno gospodarstvo, zunanje ministrstvo in predsednik pa se morata odločno zavzeti zoper agresijo JLA (Eckart, 1991d). Tri mesece kasneje je Eckart vnovič pozval ameriško administracijo, naj prepozna nove oko-liščine v (nekdanji) SFRJ in prizna novo realnost. Ob tem je zahteval, naj v uradne zaznamke ameriškega kongresa vključijo poročilo “*The Road to Political and Economic Independence*”, ki ga je prejel od predsednika slovenske vlade Lojzeta Peterleta, s katerim se je srečal. Eckart je v kongresu igral na karto reform v smeri tržnega gospodarstva, kar bi ZDA morale po njegovih besedah neizogibno podpreti (Eckart, 1991c).

Klima v delu kongresa glede Slovenije je bila – v primerjavi s State Departmentom – torej tudi po 25. juniju 1991 bolj naklonjena. 28. junija 1991, dan za Eckartovim govorom, je Senat sprejel resolucijo št. 147, ki jo je sponzoriralo sedem senatorjev. Senat je z njo izrazil nasprotova-nje oboroženi sili JLA zoper Slovenijo. V njej je jasno izpostavljen krivec

– “totalitarne komunistične sile v Srbiji, ki skušajo razširiti dominacijo totalitarnega režima zdaj še ob pomoči oboroženih sil”. Na pobudo senatorja Nicklesa je senat potrdil vpis članka iz Wall Streeta v uradne zapise kongresa, t. i. Congressional Records. V članku je nedvoumno zapisano, da so razmere prišle do točke, ko se zdijo poskusi za “ohranjanje Jugoslavije skupaj brezpredmetni”, zaradi česar bi morale ZDA in Evropa premisliti o spremembi politike do nastale krize. Še več, s tem ko ZDA in Evropa paktirajo z “Miloševićevim kampom, dolivajo olje na ogenj” (Nickles, 1991).

Senatorji so tudi po podpisu prekinitve ognja med Slovenijo in JLA nadaljevali z opozarjanjem na krizo v SFRJ in pri tem tudi jasno pokazali, kje vidijo glavnega krivca. V resoluciji 153 z dne 11. julija 1991, ki jo je vložil senator Bob Dole, so zapisali, da so se “jugoslovanska centralna vlada in vojaške oblasti nepripravljene pogajati z demokratično izvoljenim vodstvom Slovenije in Hrvaške, kar je privedlo do nepotrebnega prelivanja krvi”. Ta resolucija je pomembna tudi zato, ker je senat predsednika ZDA pozval, naj “razišče vsa možna sredstva za okrepitev neposrednih diplomatskih, političnih in gospodarskih vezi z demokratično izvoljenimi vladami Hrvaške in Slovenije”, kakor tudi, da naj vlada oblikuje “programe za podporo Hrvaške in Slovenije” (US Senate, 1991d).

15. julija 1991, torej manj kot mesec po razglasitvi neodvisnosti Slovenije, je v predstavniskem domu ameriškega kongresa prišlo do prvega uradnega poziva za priznanje neodvisnosti Slovenije. Kongresnik William Lipinski (1991) je v svojem govoru dejal, da sta Slovenija in Hrvaška skušali krizo rešiti z oblikovanjem konfederativno urejene SFRJ, a da “so ambicije Srbije to onemogočile”. Omenil je tudi, kako so ZDA hitro podprle neodvisnost baltskih držav in da ne razume, zakaj enakih kriterijev ne uporabijo tudi v primeru SFRJ. Govor je zaključil s tem, da Hrvaške in Slovenije ne bi smeli učiti, kaj morata storiti, temveč jih pohvaliti, da nista “sedeli pri miru, medtem ko je Srbija skušala zatreti njihove svoboščine”. Zato, je še dejal Lipinski (*ibid.*), morajo ZDA “sedaj priznati neodvisnost hrvaškega in slovenskega naroda”.

Dan kasneje, 16. julija 1991, je za govornico v predstavniskem domu stopil demokratični kongresnik iz Illinoisa George Edward Sangmeister in se spraševal, ali lahko ZDA za narode, ki ne želijo biti zatirani od “komunistične zvezne vlade”, ampak si želijo svobodo, storijo manj, kot so delale v tistem trenutku. Zato je vložil resolucijo, v kateri je ameriško vlado pozval, naj podpre demokratične sile na ozemlju nedelujoče SFRJ (Sangmeister, 1991). Sangmeister je bil tudi nekakšna podaljšana roka dela slovenske skupnosti v ZDA; izvoljen je bil v okrožju Chicaga, kjer je živel veliko izseljencev iz Slovenije in njihovih potomcev, zato je bil za slovensko diasporo dragocen vir, je v intervjuju povedal potomec slovenskih izseljencev John “Janez” Vidmar (2015).

V tem obdobju je bila na obisku v ZDA tudi delegacija Slovenije, ki je 17. julija 1991 glede slovenske osamosvojitve, vprašanj priznanja, bančnih in kreditnih poslov razpravljala z Lawrenceom Eagleburgerjem (Rupel, 2013: 147, 158). Glede tega obiska velja omeniti nenavadno politiko diplomacije novonastale države v tujini, ki je odražala politični razkol v Sloveniji med Demosom in kadri, ki so izhajali iz vrst aktivnih politikov iz obdobja SFRJ. Dr. Peter Millonig (2016), prvi predstavnik Slovenije v ZDA, ki pa ni imel funkcije diplomata, temveč častnika za zvezo (*liaison officer*), je v intervjuju za potrebe tega članka povedal, da njega za organizacijo obiskov v ZDA niso zadolžili vsi slovenski politični predstavniki, ki so prihajali pojasnjevati argumente Slovenije v ZDA, ampak pretežno tisti iz vrst Demosa oz. t. i. desnice. Za razliko od omenjenega obiska pa je npr. dr. Millonig sodeloval pri organizaciji obiska slovenske delegacije mesec kasneje, ko je v ZDA gostoval predsednik Izvršnega sveta Republike Slovenije Lojze Peterle (Millonig, 2016). Tovrstna razklanost v tujini je po besedah Milloniga (*ibid.*) vodila do občasnih zapletov in nerazumevanja na ameriški strani.⁹

Medtem pa so se pozivi v kongresu nadaljevali. Senator Gorton Slade je 29. julija vložil amandma 910 k resoluciji S1433, katerega namen je bil "izraziti zavedanje Senata, da ZDA priznavajo pravico prebivalcev Slovenije in Hrvaške, da ustanovijo vladi, ki bosta spoštovali neodtujljive pravice vseh njenih državljanov" (US Senate, 1991b); amandma je bil sprejet. Tem argumentom je sledil kongresnik Dick Swett, ki je za govorniškimi odrom prvenstveno izpostavljal zatiranje kosovskih Albancev, na drugo mesto pa je postavljaj Hrvate in Slovence, ki trpijo pod "kontinuirano represijo Jugoslavije" med bojem za "demokracijo in človekove pravice". V nastopu 26. septembra 1991 je ZDA pozval, naj nehajo podpirati "totalitarne sile, ki moč ohranjajo s tanki, puškami in naboji" (Swett, 1991). Kongresnik Joe Kolter (1991b), ki je tudi že pred razglasitvijo neodvisnosti Slovenije svaril pred nasiljem, pa je 26. septembra dejal, da morajo ZDA podpreti Slovenijo in Hrvaško, da se morajo ZDA soočiti z realnostjo, da komunistična SFRJ ne obstaja več, ter se tako postaviti na pravo stran zgodovine.

V obdobju trimesečnega moratorija, sklenjenega na Brionih, je slovenska diplomacija dobila možnost, da v ZDA aktivno pojasni argumente v prid novonastali državi. Tako je npr. dr. Peter Millonig, predstavnik Republike Slovenije v ZDA v obdobju, ko Slovenija zaradi nepriznanja v Washington še ni mogla napotiti uradnega diplomatskega predstavnika, na tiskovni konferenci v National Press Clubu v Washingtonu pojasnil, da ni res, kar

⁹ Na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve (2000) je zapisano, da je bil dr. Millonig "prvi pravi pooblaščenec", torej tisti, ki je bil v celoti zadolžen za predstavljanje Slovenije". V tej funkciji je dr. Millonig, sicer koroški Slovenec, s svojim vplivom uradno skrbel za predstavljanje Slovenije v Washingtonu od 24. oktobra 1990.

trdijo zvezne oblasti, da Slovenija ni skušala iskati dogovora za rešitev krize, ampak je unilateralno razglasila neodvisnost (Ramet, 2003: 62). Tudi predsednik slovenske vlade Peterle je septembra o možnosti priznanja govoril z namestnikom državnega sekretarja Eagleburgerja, a je po srečanju Peterle dejal, da je pesimističen, da bi ZDA lahko neodvisnost Slovenije kmalu priznale (Peterle v Ramet, 2003: 62). Čeprav bi bilo priznanje ZDA v tistem trenutku dobrodošlo, pa tedanji zunanji minister Rupel (2015) meni, da je bila "Slovenija /.../ rešena na Brionih oz. do konca 1991" in da takrat "ameriška pomoč ni bila niti nujno potrebna".

8. oktobra 1991 je bila v predstavnem domu vložena resolucija, ki je jasno nakazala, v katero smer se nagibajo kongresniki. Resolucija, ki jo je vložil kongresnik Lantos, je zahtevala, da se vsa pomoč Srbiji oz. "vsem delom Jugoslavije, ki jih nadzoruje Srbija", ustavi. Resolucija tudi našteva grobe kršitve človekovih pravic na območjih, ki jih nadzoruje zvezna oblast (US Congress, 1991b). Resolucija sicer ni pozvala, naj ZDA priznajo neodvisnost Slovenije, je pa v njej jasno vidna dvotirnost politike: ena do zvezne oblasti SFRJ in druga do političnih entitet, vključno s Slovenijo in Hrvaško, ki SFRJ ne priznavajo več kot svoje države.

Jeseni 1991 – potem ko so se vrstili pozivi v obeh domovih kongresa, aktivno pa je za priznanje lobirala tudi slovenska diaspora v ZDA (Klemenčič, 1999; Eckart, 2015; Vidmar, 2015; Pregelj, 2015; Plut-Pregelj, 2015) – je ameriško zunanje ministrstvo ugotovilo, da je oportuno, da se ZDA bolj aktivno vpletejo v krizo v SFRJ. Na srečanju Varnostnega sveta Združenih narodov je državni sekretar Baker dejal, da je Busheva administracija zaskrbljena glede "nevarnega vpliva na sosede SFRJ, ki se soočajo z begunskimi tokovi, pomanjkanjem energije in nevarnostjo, da se oboroženo nasilje razširi" (Baker, 1991). Baker je tudi izpostavil, da imata posebno vlogo v jugoslovanski krizi Srbija in JLA; oblasti v Beogradu je posvaril, da uporabe oborožene sile ne bodo tolerirale. V tem govoru so ZDA Srbijo (in JLA, ki je bila tedaj dejansko v rokah srbskih oblasti) prvič označile za glavnega agresorja in grožnjo regionalni stabilnosti (Paquin, 2010: 58). S tem se je tudi uradno prvič pojavilo vprašanje, ne kako obdržati SFRJ skupaj, temveč pod kakšnimi pogoji priznati novonastale države.

State Department je torej postopoma začel spreminjati stališče glede krize: priznanja novonastalih držav je po novem videl kot možnost okrepitve regionalne stabilnosti na Balkanu, kar so v intervjujih potrdili tudi ameriški diplomati, ki so bili intervjuvani za potrebe tega članka (Dobbins, 2015; Swigert, 2015; Niles, 2015). Na karto spremenjenih geopolitičnih okoliščin so igrali tudi priznanju naklonjeni senatorji. Al Gore je tako 25. septembra 1991 dejal, da je bila SFRJ kot tamponska cona res koristna za ZDA v geostrateškem smislu, da pa je napočil čas, da "se nehamo sprenevedati, da Jugoslavija še obstaja". Administracijo je pozval, naj nemudoma prizna

Slovenijo in Hrvaško ter tako “komunističnemu diktatorju” končno zariše črto v pesku, katere prestop bo drago plačal (Gore, 1991).

17. oktobra 1991 je v Washington Postu izšel oglas “Združenih Američanov za Slovenijo” (*United Americans for Slovenia*), naslovljen “Prišel je čas za dobrodošlico Sloveniji kot neodvisni državi”. Pod njim je bil podpisan predsednik Slovenskega narodnega doma v Clevelandu Edmund J. Turk (Rupel, 2013: 178). Akcije slovenskih izseljencev v ZDA so bile številne in usmerjene tako na Belo hišo (pošiljanje pisem, telefonski klici itd.) kot tudi na predstavljanje slovenskih argumentov kongresnikom. Najaktivnejši so bili tisti slovenskega rodu (Eckart, Oberstar, Voinovich, Harkin), ki so, kot sta v intervjuju za potrebe tega članka povedala Eckart (2015) in Ryavec (2015), to prvenstveno počeli iz dveh razlogov: želje pomagati državi, ki so jo smatrali za domovino (ali domovino svojih staršev) in so bili z njo emocionalno povezani, ter ker so verjeli, da morajo ZDA kot “dežela svobodnih” (*land of the free*) podpreti svobodo drugod po svetu.

Jeseni 1991 je State Department oblikoval listo kriterijev za priznanje novonastalih držav in od tega si je Slovenija veliko obetala. Prvič v zgodovini so ZDA razvile jasne principe, na podlagi katerih naj bi se ZDA odločale o priznanju novih držav, kar naj bi veljalo ne le na ozemlju SFRJ, ampak tudi za vse nadaljnje podobne primere.¹⁰ Glavni adut, na katerega so igrale ZDA s temi kriteriji, je bil socializacijske narave: hoteli so, da bi novonastale države igrale po pravilih mednarodnega sistema in torej ne bi vodile agresivne politike do svojih sosed ali si želele prilastiti dele njihovega ozemlja (Paquin, 2010: 60–61).

Če premislimo stanje jeseni 1991 v Sloveniji, ugotovimo, da je Slovenija izpolnila vse kriterije. JLA se je umaknila in vnovičen izbruh oboroženega spopada ni bil zelo verjeten, politično vodstvo je bilo izvoljeno na demokratičnih in svobodnih volitvah, čemur mednarodna skupnost ni oporekala, varovanje človekovih pravic je bilo predvideno v ustavi, ozemeljskih pretenzij Slovenija ni imela, prav tako je politično vodstvo obljubilo spoštovanje mednarodno priznanih meja in drugih določil mednarodnega prava. Iz naštetega torej izhaja, da je bilo glavno vodilo Washingtona glede priznanja Slovenije še vedno videno v okviru prizadevanj po stabilizaciji SFRJ. Z drugimi besedami: čeprav je Slovenija izpolnila kriterije, in to ni bilo sporno, se je jeziček na tehtnici še vedno nagibal na stran nepriznanja, ker so v Washingtonu menili, da bi priznanje poslabšalo varnostne razmere v regiji.

¹⁰ 1. zagotoviti, da bo novonastala država določala prihodnosti demokratično in po mirni poti;

2. zagotoviti spoštovanje zunanjih in notranjih meja;

3. zagotoviti podporo demokracije in vladavine prava;

4. zagotoviti varovanje človekovih pravic, vključno z enakopravnim obravnavanjem manjšin;

5. zagotoviti spoštovanje mednarodnega prava in sprejetih obvez, še posebej Helsinške sklepne listine in Pariške listine (Paquin, 2010: 60).

To vprašanje je administracija torej še vedno presojala z vidika realističnega pogleda na mednarodne zadeve, ko je bilo primarno vodilo stabilnost. Da se je ameriška administracija sicer zavedala, da Slovenija izpolnjuje kriterije, vendar je bilo vprašanje priznanja politična zadeva, zaradi česar se je s priznanjem odlašalo, danes priznajo tudi osebe, ki so v 90. letih 20. stoletja krojile politiko ZDA do Slovenije in SFRJ ter so bile intervjuvane za potrebe tega članka (Swigert, 2015; Niles, 2015; Eikin, 2015). Sogovorniki se strinjajo, da do priznanja ni prišlo zato, ker se je v State Departmentu jugoslovansko krizo (še vedno) obravnavalo celostno (kot da SFRJ še vedno obstaja), ne pa kot ločeno politiko do posameznih novonastalih držav.

7. novembra 1991 sta senatorja D'Amato in Presslet v senatu predstavila resolucijo S.RES. 216, s katero je senat pozval administracijo, naj prizna neodvisnost Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Kosova in Makedonije ter vzpostavi diplomatske odnose (US Senate, 1991e). Argumenti so bili izrazito protisrbski – in ne več toliko protijugoslovanski –, saj se je čedalje večji del senata poenotil glede stališča, kdo vodi tisto, kar je ostalo od SFRJ: da je "Milošević mesar iz Beograda", ki ne spoštuje premirja in pobija nedolžne; da JLA ubija ljudi in uničuje neprecenljivo kulturno dediščino (Dubrovnik) idr. Poziv za priznanje je bil vnovič izražen le nekaj dni kasneje, v resoluciji 226, datirani z 19. novembra 1991 (US Senate 1991f).¹¹

V poznojesenskih mesecih l. 1991 je Hrvaška zaradi krepitve nasilja (obleganje Dubrovnika itd.) dobila več pozornosti kot Slovenija, saj se je v Sloveniji oboroženi konflikt končal. Ko so kongresniki pozivali ameriško vlado, naj prizna neodvisnost Hrvaške, so tej ob bok običajno postavljali tudi Slovenijo. Mnenje senata in kongresa se je torej, z nekaterimi redkimi izjemami, ki so promovirale srbske argumente (glej npr. Delich Bentley, 1991a), nagibalo v smer podpore obema novonastalima državama; primerov, da bi neki kongresnik ali senator govoril le v prid samostojnosti Slovenije, praktično ni bilo.¹² Precej pozornosti je bilo namenjeno tudi Kosovu; tudi v teh primerih je bila Slovenija običajno omenjana "v paketu" kot novonastala država, ki je bila žrtev komunistične represije in da jo je zato treba priznati (glej npr. Broomfield, 1991).

Sekretar Baker je predsedniku Bushu predlagal, naj ZDA politiko (ne) priznanja koordinirajo z Evropsko skupnostjo. Ameriško prepričevanje

¹¹ Iz tega obdobja je omembe vredna tudi resolucija, ki jo je 26. novembra 1991 v predstavniskem domu vložil demokratski kongresnik Harold Volkmer. V resoluciji H.R. 4052 je predlagal, naj ZDA zamrznejo ves izvoz in uvoz v SFRJ, dokler vlada SFRJ ne prizna samostojnosti Slovenije, Hrvaške, Makedonije ter Bosne in Hercegovine (US Congress, 1991a). Dlje od predloga Volkmerjeva resolucija sicer ni prišla.

¹² Z izjemo Delich Bentleyjeve velja omeniti še predlog senatorja Burtona (1991), da se pismo, ki ga je na državnega sekretarja Bakerja naslovil predsednik Kongresa srbske enotnosti (Serbian Unity Congress) Michael Djordjevič, vključi v uradne zaznamke kongresa. Kljub temu pa pisma Djordjevicha ne gre vključiti v nabor enostranskih projugoslovanskih (prosrbskih) argumentov, saj je glavni namen njegovega pisma (legitimno) opozarjanje na (manjšinske) pravice Srbov na Hrvaškem.

Evropske skupnosti je prvenstveno temeljilo na argumentu, da bi priznanje poslabšalo varnostne razmere v regiji in da se bo nasilje razširilo. To je trajalo vse dotlej, dokler Zvezna republika Nemčija ni v nasprotju z dotedanjim dogovorom v Evropski skupnosti 19. decembra 1991 sporočila, da bo priznala neodvisnost Slovenije (na isti dan sta priznanje napovedali še Islandija in Švedska).¹³ V ameriški administraciji, pa tudi v francoski diplomaciji, je poteza Nemčije povzročila veliko razburjenja (Rupel, 2013: 182),¹⁴ še posebej zato, ker so v Washingtonu (pravilno) predvidevali, da bodo politiki Nemčije sledile tudi druge države in, nenazadnje, celotna Evropska skupnost.

Obžalovanje ZDA zaradi neuspešne strategije in iskanje izhodne strategije (15. januar 1991–7. april 1992)

Ameriška diplomacija je bila po dejanju Nemčije oz. Evropske skupnosti presenečena in postavljena v kot, a še vedno ni hotela priznati Slovenije, glavni uradni razlog pa je bil, da bi se, če bi se Hrvaško in Slovenijo priznalo – državi se je še vedno obravnavalo v paketu – to neugodno vplivalo na srbsko-hrvaško premirje, ki ga je odposlanec Združenih narodov Cyrus Vance izpogajal v začetku januarja 1992. Da je nadaljevanje ameriškega pristopa nepriznanja napačno, niso argumentirali le vodilni ameriški časopisi, kongresniki, pripadniki slovenske diaspore, ampak tudi nekatere vplivne raziskovalne organizacije oz. inštituti – tudi tisti, ki so bližje republikancem, npr. Heritage Foundation (Feulner, 1991).

S potezo Nemčije so ZDA spoznale, da je njihova politika preprečevanja priznanja mrtva in da morajo svojo politiko redefinirati, če niso hotele postati povsem izolirane v svojem stališču in si (še) poslabšati vloge v Evropi (Millonig, 2015). Iskanje nove politike ZDA do republik nekdanje SFRJ je bilo po mnenju Nilesa (2015), namestnika ameriškega zunanjega ministra za Evropo in Kanado, korak naprej, a tudi tokrat v smer, kako preprečiti vojno v BiH, ne pa toliko v smer, kaj bi bilo prav. ZDA so območje nekdanje SFRJ torej še vedno obravnavale celostno, ne pa kot ločenih politik do Slovenije, Hrvaške itd.

Teden po priznanju Slovenije s strani Evropske skupnosti, 23. januarja 1991, je senator Dole s skupino kar 27 sopodpisnikov v senat vložil resolucijo

---

¹³ Zvezna republika Nemčija je Slovenijo uradno priznala 15. januarja 1992, skupaj z ostalimi državami Evropske skupnosti (Ministrstvo za zunanje zadeve RS, 2012). Podrobneje o razlogih, zakaj je Zvezna republika Nemčija priznala Slovenijo in Hrvaško, v Ramet in Coffin (2001).

¹⁴ Da bi Slovenija še enkrat lahko pojasnila stališča ZDA in posledično dosegla spremembo stališča ZDA, je zunanji minister Rupel (2013: 183) državnemu sekretarju Bakerju poslal pismo, v katerem je zapisal, da so se med ZDA in Slovenijo v zadnjem času vpleli nekateri negativni poudarki, kar je škoda, saj da se je med Slovenci razširilo prepričanje, da Američani nasprotujejo svobodi in neodvisnosti Slovenije.

246 (S.RES. 246), s katero so ameriško vlado opozorili, da je Evropska skupnost že priznala Slovenijo in Hrvaško, kar so storile tudi številne druge države sveta (skupno 38 držav), in da je zato nujno, da ZDA priznajo obe državi, saj da je je to “v nacionalnem interesu” (US Senate, 1991c). V procesu do končnega sprejema resolucije so senatorji dodajali svoje podpise kot kosponsorji, tako da je bilo na koncu, ko je bila resolucija sprejeta, podpisanih kar 54 od skupno 100 senatorjev.

31. januarja 1992 je senator Arlen Specter predstavil resolucijo (S.RES 254), v kateri je ameriško vlado pozval, naj nemudoma prizna neodvisnost Hrvaške in Slovenije. To je utemeljil z besedami, da obema državam “grozi okupacija in nasilno obleganje s strani komunistične vlade Jugoslavije” (US Senate, 1991a). Iz State Departmenta uradno še ni bilo znakov, da bodo ZDA spremenile stališče.

Medtem ko so se pozivi kongresnikov za priznanje Slovenije nadaljevali, State Departmenta “ti pozivi niso preveč vznemirjali, da bi zaradi tega spremenili politiko do SFRJ, so pa na pisma kongresnikov odgovarjali” (Niles, 2015). Kot v intervjujih dodajata Niles (*ibid.*) in Dobbins (2015) – dva ključna snovalca politike do SFRJ – na spremembo stališča ameriške administracije prav tako niso vplivali številni pozivi slovenske diaspore. V začetku l. 1992, ko so napetosti v Bosni in Hercegovini naraščale, pa je postajalo je očitno, da še ena republika nekdanje SFRJ drvi v brezno nasilja. Bosanska vlada je konec februarja 1992 sporočila, da bo izvedla referendum o samostojnosti države. ZDA so predvidevale, da se bodo oboroženi spopadi iz Hrvaške razširili tudi v Bosno in Hercegovino, saj so bosanski Srbi napovedali bojkot referenduma (Niles, 2015; Scowcroft v Paquin, 2010: 62).

ZDA so bile po novem glede vprašanja priznanja Slovenije čedalje bolj osamljene, hkrati pa so začeli obžalovati, da so bili njihovi argumenti in pritiski na članice Evropske skupnosti zaman. Pozivi kongresnikov medtem niso prenehali, nasprotno, številni so začeli igrati prav na karto “osamljenosti” v mednarodni skupnosti (hkrati pa je bil ameriški tisk vse bolj oster). Senator Jesse Helms je 20. februarja 1992 dejal, da glede krize v SFRJ in vprašanja priznanja Slovenije in Hrvaške kar “45 držav verjame, da je izključevanje napačna politika” in da so “ZDA naivno mislile, da se bo rivalstvo med demokracijo in komunizmom izpelo /.../ brez ameriške intervencije”, zato je sprememba celostne politike, vključno z vprašanjem priznanja, po njegovem mnenju nujna. Helms je predlagal še vključitev dveh člankov iz časnikov Washington Post in The New Republic, ki izražata stališče, da je neprižnanje Slovenije napačna politika, v uradne zaznamke ameriškega kongresa (Helms, 1992).

Nujnost spremembe strategije ZDA je bila zato nujna – ne toliko zaradi pritiskov kongresnikov, medijev in slovenske diaspore, ampak zaradi spoznanja, da bo nadaljevanje take politike škodljivo tako za ZDA kot za

učinkovito preprečevanje oboroženega nasilja (Eikin, 2015; Swigert, 2015; Niles, 2015). A sprememba uradne politike do tega vprašanja ni prišla čez noč. V tem času so predsednika Busha neposredno izzvali tudi nekateri vplivni diplomati, npr. Jeane Kirkpatrick (1992b), ki je v članku v Washington Postu 16. marca 1992, ki je bil na zahtevo kongresnika Barneyja Franka vključen v uradne zaznamke kongresa, zapisala, da pod vodstvom Bakerja in z Bushevim tihim privoljenjem "zunanja politika trpi zaradi pomanjkanja artikuliranih ciljev". Svoja stališča je nekaj dni kasneje ponovila še v drugih časopisih (Kirkpatrick, 1992a).

Namestnik državnega sekretarja Lawrence Eagleburger je zato na začetku pomladi predlagal, da bi ZDA priznale vse republike hkrati, s čimer bi morda lahko preprečili srbski in hrvaški vojni avanturizem v Bosni in Hercegovini in srbske apetite po Makedoniji. Bakerja je ta argument prepričal, saj je verjel, da bi s skupnim odgovorom glede priznanja lahko preprečil nasilje, ki bi se razvilo iz različnega obravnavanja posamičnih držav. Kot piše Paquin (2010: 63) in potrjujejo visoki diplomati, ki so bili intervjuvani za potrebe tega članka (Niles, 2015; Eikin, 2015; Swigert, 2015; Gompert, 2015; Dobbins, 2015), je State Department po novem verjel, da bi priznanje lahko bilo jez, ki bi Miloševiću preprečil udejanjanje Velike Srbije, prav tako pa bi lahko preprečili Tuđmanove apetite po Bosni in Hercegovini.

Sredi marca 1992 so Zimmermann in ostali vplivni diplomati, ki so snovali politiko do razpadajoče SFRJ, vendarle priznali, da ne morejo vztrajati s politiko nepriznanja Slovenije, ker se bo njena politika 'proč od Balkana' nadaljevala v vsakem primeru (Bojinović Fenko in Požgan, 2014: 59-62). Zato so predsedniku Bushu predlagali, naj državi prizna. Da so ZDA to tudi uradno udejanjile, je bilo treba počakati še tri tedne, do 7. aprila 1992. ZDA – država, ki si prizadeva za demokracijo po vsem svetu – so priznale Slovenijo in Hrvaško kot zadnja velika zahodna sila. Tudi Ruska federacija je Slovenijo priznala pred ZDA.

***

Poglejmo še nekatere razloge, zaradi katerih je ameriška zunanja politika tako dolgo odlašala s priznanjem. Spregovoriti velja o ključnih osebah v ameriški administraciji, ki so se ukvarjale s SFRJ oz. Slovenijo. To so bili: Warren Zimmermann, ameriški veleposlanik v Beogradu v letih, ko je SFRJ razpadala, svetovalec za nacionalno varnost Brent Scowcroft in državni podsekretar v State Departmentu Lawrence Eagleburger, ki so delovali pod okriljem ameriškega državnega sekretarja Jamesa Bakerja.¹⁵

Med najbolj vplivnimi je bil Eagleburger, ki je v State Departmentu veljal

---

¹⁵ Kot meni Pirjevec (2003: 44), so omenjeni predstavljali pravo "prosrbsko mafijo", ki so jo s SFRJ povezovali politični in gospodarski interesi prek združenja, katerega ustanovitelj je bil Henry Kissinger.

za poznavalca SFRJ.¹⁶ Zdelo se je, kot da je on, skupaj s Zimmermannom in svetovalcem za nacionalno varnost Brentom Scowcroftom, glavni kreator politike. Kot meni Türk (v Šuligoj, 2015: 740), je imel Eagleburger na začetku precej iluzij, kar ni presenetljivo, saj “/d/iplomacijo delajo ljudje, ki s seboj prinesejo percepcije iz izkušenj, ki v danih okoliščinah niso bile več relevantne.” To je bila velika ovira, da so tuji poznavalci Jugoslavijo poznali skozi Beograd.

Ameriški diplomati (glej npr. Niles, 2015) v intervjujih, opravljenih za potrebe tega članka, priznavajo, da glede politike do SFRJ (in posledično do Slovenije) med omenjenimi diplomati praktično ni bilo nestrinjanja, ter dodajajo, da sta bila prva moža ZDA na zunanjepolitičnem področju, sekretar Baker in predsednik Bush, prezaposlena z drugimi, za ZDA bolj pomembnimi temami (razpad Sovjetske zveze, Perzijski zaliv).¹⁷

Tudi nekdanji ameriški konzul v Zagrebu iz obdobja zadnjih dni SFRJ, ki danes ni več v diplomaciji, za tisto obdobje v intervjuju pove, da so nekatere ključne osebe v State Departmentu morda “dobro poznale SFRJ, niso pa razumele Slovenije, Srbije, Hrvaške” (Einik, 2015), kar niti ni nenavadno, saj, kot trdijo nekateri slovenski intelektualci, ki so v Washingtonu, D. C., spremljali in pomagali utiranju poti do priznanja Slovenije s strani ZDA (glej Pregelj, 2015; Plut-Pregelj, 2015), so tudi vplivni strokovni sodelavci iz State Departmenta, zadolženi za politiko do Slovenije oz. Jugoslavije (npr. John Lampe), imeli izrazito projugoslovanska stališča. Politika nepriznanja in vztrajanja na enotnosti SFRJ je tako zahtevala najmanj diplomatskega in miselnega napora.

Da je imel Baker zgrešene predstave glede SFRJ, kaže tudi tisti del njegovih spominov, kjer je zapisal, da je imel predsednik Zveznega izvršnega sveta Ante Marković “očiten nadzor nad JLA in zveze z njo” (Baker, 1995: 482). Medtem ko ga je opisal kot “razumnega človeka”, je republiške voditelje označil za neodgovorne osebe, “ki hodijo v snu, avtomobilskemu trku nasproti” in “vztrajno zavračajo logično razmišljanje”. Pri tem med slovenskimi in srbskimi “nacionalisti” ne dela bistvenih razlik.

Da so se imeli za večje poznavalce SFRJ, kot so morda v resnici bili, oz. da so poznali “Jugoslavijo nekega drugega časa”, kažejo tudi naslednja dejstva. Ko zgodovinska dejstva primerjamo z razmišljanji ameriškega veleposlanika

¹⁶ Paquin (2010: 71–73) ugotavlja, da so bili zaslužki Eagleburgerja in Scowcrofta, ki so izhajali iz njihovih poslov z jugoslovanskimi podjetji, razmeroma skromni in da to ni mogel biti razlog, da sta lobirala za enotno SFRJ. Za primerjavo: Eagleburger naj bi letno od poslovnih vezi z Jugoslavijo (Yugo America in Ljubljanska banka) zaslužil vsega 5.000 dolarjev, kar je v primerjavi s približno 900.000 dolarji iz podjetja Kissinger Associates kaplja v morje.

¹⁷ Rupel (2013: 149) omenja zanimivo anekdoto, ko navaja besede nekega ameriškega diplomata. Ta je razmeroma šibko zanimanje ZDA za SFRJ pojasnil z besedami: “We had a bigger fish to fry.” (Najprej smo morali ocvreti večjo ribo.)

v SFRJ Warrena Zimmermanna, pri omenjenem diplomatu opazimo precej površnega znanja. Tako je v svojih spominih zapisal, da ima Slovenija danes tretjino ozemlja več zaradi vojaških operacij JLA proti Italiji, zaradi česar bi morala biti Jugoslaviji hvaležna, vendar pa hvaležnosti Slovencev ni opaziti. Kot da diplomat, ki ga imajo v ZDA za poznavalca SFRJ, ne bi bil seznanjen z dvema znanima zgodovinskima dejstvoma: da je bil del ozemlja zaradi taktično premišljene poteze Italijanov med 1. svetovno vojno (londonski pakt iz l. 1915) in kasneje, versajske konference, Sloveniji oz. Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov, kasneje Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, odvzet (Lipušček, 2003) in da je sledila nasilna italijanizacija ter da so bili v vojaških operacijah za osvoboditev Trsta ob koncu 2. svetovne vojne Slovenci pomemben člen.

Ker Zimmermann vidi SFRJ kot del komunističnega sveta, ji inherentno odreče pravico, da bi lahko bila boljša politična tvorba, kot je bila, saj jo primerja z državami vzhodnega bloka. Tako je npr. izjavil, da je bila SFRJ "razmeroma uspešna država za komunistično državo. Gospodarstvu ni šlo slabo. Precej pogosto so uvajali ekonomske reforme" (Zimmermann v Kennedy, 1996: 25). Ekonomisti se, opirajoč na analize, s trditvijo o uspešnosti jugoslovanskega gospodarstva seveda ne strinjajo (Vojnić, 1995; Borak, 2000; glej tudi Bajt, 1985).¹⁸

Bralec Zimmermannovih komentarjev se težko znebi vtisa, da je bil njegov pogled na SFRJ romantiziran, iz česar morda izhaja nezmožnost drugačnega pogleda na prihodnost SFRJ. Tako zapiše, da je v SFRJ bila "določena stopnja šarma v vsem tem /.../ in da je to delalo komunizem precej všečen" (Zimmermann v Kennedy, 1996). Podobno romantizirano stališče je izrazil večkrat. V svojih spominih je npr. zapisal, da se je "redko po drugi svetovni vojni takšen majhen briljantni "mandarinat" povzpел v državo globalnega pomena. Jugoslovanski komunisti so imeli izjemen šarm" (Zimmermann, 1996: 36–37). Tudi do Udbe ni tako kritičen, saj jo primerja s tajnimi policijami drugih komunističnih držav; po obračunu z Rankovičem je Tito pooblastila Udbe oklestil in "ni postala pošast /.../, ki bi se razrasla v kaj takega, kot se je KGB". V tem duhu se velja spomniti Cohenove teze (1993), da ZDA niso želele pristati na razpad SFRJ, ker so jo imeli za pozitiven primer urejene države. Kljub temu pa Zimmermann doda, da je bila policijska navzočnost v SFRJ velika in da jo lahko označimo kot policijsko državo (Zimmermann v Kennedy, 1996: 25). Obenem ni skrival, da SFRJ povsem ne razume.¹⁹

¹⁸ *Ekonomist Aleksander Bajt (1985) je v svoji analizi sredi 80. let 20. st. pokazal, da je bila uspešnost jugoslovanskega modela "poltržnega gospodarstva" slabša v primerjavi z zahodno- in južnoevropskimi državami.*

¹⁹ *Zimmermann je za jugoslovansko prozo dejal, da je bila "čudna; da ni bila to sicer sovjetska proza, saj se je le redko sklicevala na Lenina in Marxa". Ni nenavadno, da se mu je zdela "čudna", ko pa je gledel*

Vsi, ki se z njim niso strinjali, ko so “drveli proti samostojnosti”, so bili za Zimmermanna neracionalni. Razen Stanovnika je Zimmermann izrazil pozitivna čustva le še do Janeza Drnovška, ki naj bi si “zares želel prepričati vojno” oz. “obdržati SFRJ skupaj nekako, zaradi česar se je nenehno pogajal tako z JLA na eni kot Kučanom na drugi strani” (Drnovšek v Ramet, 2003). Sicer pa tudi slovenski politični voditelji iz obdobja osamosvajanja do Zimmermanna niso gojili posebnih simpatij.²⁰

Sklep

V uvodu so bile zastavljene tri hipoteze.

Prvič, *ameriška zunanja politika težnje Slovenije po osamosvojitvi ni želela razumeti zaradi rigidnosti ključnih oseb v ameriškem zunanjem ministrstvu in prevladujočega razmišljanja, ki je bilo v osnovi konservativno, zasnovano na realističnem pogledu na mednarodne odnose in zato ni želelo prepoznati geopolitičnih sprememb v jugovzhodni Evropi*. Izjave ameriških diplomatov, ki so med letoma 1990 in 1992 kreirali zunanjo politiko do SFRJ oz. nekdanjih republik, analize intervjujev, opravljenih za potrebe tega članka, in spomini nekaterih ameriških diplomatov (Baker, Zimmermann) kažejo na to, da je bil State Department razmeroma samosvoj pri oblikovanju omenjene politike in da sta se prva moža ameriške zunanje politike, predsednik Bush in državni sekretar Baker, s SFRJ ukvarjala razmeroma malo, saj ta zaradi drugih, za ZDA bolj pomembnih dogodkov, ni bila prioritarna tema (zalivska kriza, razpad Sovjetske zveze in druge geopolitične spremembe v Vzhodni in Srednji Evropi). Tako je bila politika v glavnem

---

SFRJ imel vnaprej pripravljene miselne vzorce, po katerih je deloval. Izjavil je tudi, da so Jugoslovani razvili “svoj lasten žargon, v katerega bistvo je bilo težko prodreti oz. je bil brez pomena, in je bilo tako zelo težko ugotoviti, kaj se dogaja. Tudi ko si poskusil brati in razumeti filozofe, ki so pisali protirežimsko prozo, so ti to počeli v tako zbirokratiziranem jeziku, ki ga tudi jugoslovanski komunisti niso razumeli, da je revolucionarne narave (Zimmermann v Kennedy, 1996: 24).

²⁰ *Tedanji minister za informiranje Jelko Kacin (v Šuligoj, 2015: 713) je tako dejal, da je Zimmermann zadeve spremljal iz Beograda in ni vedel, kaj se dogaja v republikah ter da je bil nekajkrat poslan v Ljubljano z navodili, kaj naj vpraša in da je “vprašanje /.../ tudi postavil in že je spal. Njegovi spremljevalci pa so si zadevo pisali in pazili, da ne bi padel s stola. /.../ Takrat je bil Zimmermann pod vsakim nivojem, in tako je poročal tudi v Washington”. Tudi Lojze Peterle (v Šuligoj, 2015: 720) Zimmermanna ni imel v čislih, saj je do argumentov slovenskih političnih predstavnikov imel izrazito odklonilen odnos in tega niti ni skrival, neredko pa tudi pokroviteljski odnos, npr. ko je dejal “to bo hudo, bodite realisti, ne sanjajte”. Tudi predsednik Slovenije Milan Kučan (v Šuligoj, 2015: 726) deli stališče omenjenih, rekoč, da so “Američani /.../ tako kot vedno in posod po svetu najmanj jasno vedeli, kaj se v Jugoslaviji dogaja. /.../ On (Zimmermann) se je postavjal na stran Albancev na Kosovem. Poznavanje v Washingtonu je bilo zelo pomanjkljivo. Pojma niso imeli, kaj se dogaja, in so bili v celoti vezani na informacije svoje ambasade in svojih obveščevalnih služb”. Dr. Danilo Türk (v Šuligoj, 2015: 740), pooblaščenec za predstavljanje Republike Slovenije v mednarodnih organizacijah in od l. 1992 stalni predstavnik Republike Slovenije na sedežu OZN v New Yorku, glede Zimmermanna meni, da “je bil prepričan, da je njegovo poslanstvo to, da doseže ohranitev Jugoslavije”.*

stvar presoje visokih diplomatov (Eagleburger, Scowcroft, Zimmermann), ki naj bi SFRJ dobro poznali, ker so bili s to državo tako ali drugače z drugače povezani. O tem, da je bilo znanje omenjenih, relativno gledano z vidika ameriške javnosti, veliko, se lahko strinjamo, poraja pa se vprašanje, ali ni bila njihova podoba SFRJ podoba te države iz 60. in 70. let, ne pa podoba države iz 90. let 20. stoletja. SFRJ se je v tistem obdobju namreč "dogajala" v republikah (v odnosu do zveznih oblasti), ameriški diplomati pa so si vtis ustvarjali predvsem na podlagi poročil iz Beograda, vzdušja v republikah pa niso razumeli (ali želeli razumeti), ker so bili od njih odmaknjeni.²¹ Mnogi med njimi, še posebej Zimmermann in Eagleburger, so imeli o SFRJ celo nekoliko romantiziran vtis in so SFRJ videli predvsem kot najboljšo možno obliko komunistične države, ne pa, v kaj bi se ta država lahko razvila. Nekateri izjave, npr. Bakerjeva junija 1991 Kučanu in Ruplu, da se morajo še pogajati in doseči kompromis, so celo odražale popolno nepoznavanje realnosti ali celo odsotnost resne analize – kot da iskanje kompromisa ne bi potekalo že zadnjih nekaj let. Z vidika realistične perspektive mednarodnih odnosov in ravnotežja moči, ki je zaznamovalo hladno vojno in v kateri so ti diplomati tudi ponotranjili svoje razumevanje mednarodne skupnosti, to ni nič nenavadnega: SFRJ, kot je bila med hladno vojno, je bila ZDA ne le nenevarna, ampak tudi koristna kot tamponska cona pred morebitno sovjetsko invazijo in podpora taki politični skupnosti – četudi morda ni najbolj demokratična – je razumljiva. Bolje je imeti na svoji strani ne povsem odlično obliko politične vladavine kot pa nekaj, česar ne poznaš. Pri tem velja omeniti tudi na trenutke podcenjevalno stališče nekaterih diplomatov (predvsem Zimmermanna) do slovenskih političnih predstavnikov, ki je bilo verjetno posledica diametralno nasprotujočih stališč ZDA in novonastale države. Prvo hipotezo torej lahko potrdim.

Drugič, *priznanje Slovenije s strani ZDA aprila 1992 je tako prišlo posledično, predvsem kot kolateralni produkt dogodkov v jugovzhodni Evropi in širše v svetu, manj pa zaradi prepričljivosti argumentov, ki so govorili v prid samostojnosti in neodvisnosti Slovenije*. Ta hipoteza se je potrdila, saj je administracija ne glede na močne pritiske na State Department in predsednika Busha, ki so prihajali tako iz kongresa, aktivnega delovanja slovenske diaspore v ZDA za "slovensko stvar", ki se je v tem vprašanju večinsko gledano poenotila, in tudi vse večjega dela vplivnih medijev (New York Times, Washington Post itd.), glede vprašanja priznanja ostala neomajna. Šele ko je Nemčija konec l. 1991 (na veliko presenečenje in ogorčenje ZDA) napovedala, da bo priznala Slovenijo, temu pa je sledilo priznanje Evropske skupnosti januarja 1992, je ameriška administracija, ki sicer ni nasprotovala

²¹ Več o površnem poznavanju realnega stanja v SFRJ l. 1991 med ameriški diplomati v Meier (1999).

dejstvu, da je slovenska državnost odsev volje državljanov Slovenije, začela razmišljati, kako najti izhod iz situacije, v kateri so bile ZDA (po novem) osamljene. Vnovič je prevladalo realistično razmišljanje z vidika, kako ustaviti val nasilja na območju nekdanje SFRJ. Diplomati so v intervjujih večinsko potrdili, da je bilo jasno, da je Slovenija že kmalu po osamosvojitvi izpolnila kriterije za priznanje, a da so na jugoslovansko krizo še vedno gledali "v paketu" in da so s priznanjem odlašali, da ne bi sprožili domino efekta tudi v drugih državah SFRJ. Šele ko je postalo jasno, da se bo nasilje nadaljevalo ne glede na ameriško priznanje, so se odločili, da bodo nove države priznali, in sicer z glavnim razlogom, da Miloševiću (in tudi Tuđmanu) pošljejo jasno sporočilo glede apetitov po razkosanju Bosne in Hercegovine (in tudi Makedonije). Moralni in mednarodnopravni argumenti pri odločanju ZDA glede priznanja Slovenije niso bili prvenstveno pomembni.

Tretjič, *ključni ameriški odločevalci so bili glede vprašanja priznanja neodvisnosti in samostojnosti Slovenije enotni*. Če oba domova kongresa gledamo kot pomembna soustvarjalca zunanje politike in da je zunanja politika proces, o čemer se teorija (ameriške) zunanje politike načeloma strinja (glej npr. Johnson, 2013) – z zavedanjem, da je končni odločevalec zunanji minister oz. predsednik ZDA – lahko na podlagi opravljene analize sklenemo, da so posamezni kongresniki (kot soodločevalci), ki so bili še posebej zainteresirani za območje nekdanje Jugoslavije, še pred izbruhom oboroženega spopada junija 1991 opozarjali na nevarnost vojne in da morajo ZDA podpreti demokratično izraženo voljo naroda. Pri tem velja glede Slovenije še posebej omeniti tiste člane kongresa slovenskih korenin (Eckart, Harkin, Oberstar, Voinovich), ki so si s pomočjo aktivnosti slovenskih izseljencev v ZDA in njihovih potomcev prizadevali, da ZDA priznajo Slovenijo. O tovrstni aktivnosti omenjene skupnosti bi veljalo opraviti še nadaljnje raziskave, zavedajoč se, da je precej naporov v tem oziru že opravil Klemenčič (1999, 2003, 2011). Kongres je tako, skupaj z mediji in potezo Nemčije, ki je Slovenijo priznala, nedvomno pripomogel k osamitvi State Departmenta glede stališča do slovenske samostojnosti. Na podlagi intervjujev z osebami v kabinetu predsednika Busha, kabinetu državnega sekretarja Bakerja in diplomati (Niles, 2015; Gompert, 2015; Eikin, 2015; Dobbins, 2015; Swigert, 2015) pa bi težko trdili, da je bilo delovanje kongresa ključno pri odločanju o (ne)priznanju. Tretjo hipotezo lahko torej potrdim le delno: ključni odločevalci (v State Departmentu: Eagleburger, Scowcroft, Zimmermann kot veleposlanik, medtem ko se državni sekretar Baker s SFRJ ni dosti ukvarjal) so glede tega vprašanja bili enotni, odločevalci kongresniki pa ne. Kongres se je iz sprva razmeroma neinformiranega telesa zaradi aktivnosti nekaterih kongresnikov, ki so jih z argumenti podpirali predstavniki slovenske diaspore, prelevil v informirano telo, ki je tudi pod pritiski okrožij, kjer so bili kongresniki izvoljeni, zavzel jasno stališče, da morajo ZDA samostojno Slovenijo priznati.

LITERATURA

- Baker, James (1991): Violent crisis in Yugoslavia. US Department of State Dispatch 2, št. 39, 30 september 1991. Dostopno na: <http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no39.html> (10. december 2015).
- Baker, James (1995): *The Politics of Diplomacy: Revolution, war and peace*. New York: G. P. Putnam's sons.
- Bajt, Alekander (1985): Trideset godina privrednog rasta: problemi efikasnosti i društvenih odnosa. *Ekonomist* 38 (1): 1-19.
- Bebler, Anton (1992): *The Yugoslav crisis and the Yugoslav people's army*. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, ETH Zentrum.
- Binder, David (1991): Bush Tells Belgrade That U.S. May Consider Restoring Aid. *New York Times*, 22. maj 1991. Dostopno na: <http://www.nytimes.com/1991/05/22/world/bush-tells-belgrade-that-us-may-consider-restoring-aid.html> (9. november 2015).
- Bojinović Fenko, Ana in Jure Požgan (2014): Regionalisation of Slovenian foreign policy: escape from the Balkans, return to the Western Balkans. *Studia Historica Slovenica* 14 (1): 55-73.
- Borak, Neven (2000): Economic Background to National Conflicts in Yugoslavia. V: Alice Teichova (ur.), Herbert Matis (ur.) in Jaroslav Pátek (ur.), *Economic Change and the National Question in Twentieth-Century Europe*, str. 310-337. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bučar, Bojko (1991): Nekaterne mednarodne dileme in pogledi na samostojnost Slovenije. *Teorija in praksa* 28 (8-9): 1008-1014.
- Cohen, Leonard J. (1993): *Broken Bonds: The Disintegration of Yugoslavia*. Boulder: Westview Press.
- Cox, John K. (2005): *Slovenia: evolving loyalties*. London in New York: Routledge.
- Doder, Duško in Louise Branson (1999): *Milošević: Portrait of a Tyrant*. New York: The Free Press.
- Feulner, Edwin J. (1991): Time to Recognize Croatian and Slovenian Independence. Heritage Foundation. 19. december 1991. Dostopno na: <http://www.heritage.org/research/reports/1991/12/time-to-recognize-croatian-and-slovenian-independence> (10. november 2015).
- Gaddis, John Lewis (2005): *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Glenny, Misha (1996): *The Fall of Yugoslavia: the third Balkan war*. Third revised edition. New York: Penguin books.
- Gow, James in Cathie Carmichael (1999): *Slovenia and the Slovenes*. C. Hurst: London.
- Grizold, Anton (1992): Military intervention in Slovenia. *International social science review* 67 (4): 8-13.
- Guštin, Damijan (2011): *Oborožene sile Republike Slovenije v prelomnem trenutku. V: Osamosvojitev 1991: država in demokracija na Slovenskem v zgodovinskih razsežnosti*, ur. Mitja Ferenc in drugi. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Heraclides, Alexis (1994): *Secessionist Conflagration: What Is To Be Done*. *Security Dialogue* 25 (3): 283–293.
- Horowitz, Donald (2000): *Ethnic Groups in a Conflict*. Berkeley: University of California Press.
- Johnson, Toni (2013): *Congress and U.S. Foreign Policy*. New York in Washington, D.C.: Council on Foreign Relations. Dostopno na: <http://www.cfr.org/united-states/congress-us-foreign-policy/p29871> (11. december 2015).
- Ker-Lindsay, James (2011): Between “Pragmatism” and “Constitutionalism”: EU-Russian Dynamics and Differences during the Kosovo Status Process. *Journal of Contemporary European Research* 7 (2): 175–194.
- Ker-Lindsay, James (2012): *The Foreign Policy of Counter Secession: Preventing the Recognition of Contested States*. Oxford: Oxford University Press.
- Kirkpatrick, Jeanne (1992a): A lot of knowledge, a lack of ideas. *Baltimore Sun*, 24. marec 1992. Dostopno na: http://articles.baltimoresun.com/1992-03-24/news/1992084108_1_cold-war-china-encourage-democracy (11. november 2015).
- Klemenčič, Matjaž (1999): Delovanje slovenskih izseljencev v ZDA za neodvisno Slovenijo. *Razprave in gradivo* 1999 (34): 9–28.
- Klemenčič, Matjaž (2003): The role of outside factors in the dissolution of Yugoslavia. *Razprave in gradivo* (42): 178–206.
- Klemenčič, Matjaž (2011): The reactions of immigrants from the South Slavic lands and their descendants in the USA to the dissolution of Yugoslavia (1989–1993). *Dve domovini* 2011: (33): 37–53.
- Klemenčič, Matjaž in Mitja Žagar (2004): *Democratization in the Beginning of the 1990s. The Former Yugoslavia's Diverse Peoples: A Reference Sourcebook*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Kržan, Špela (1999): *Odnos Združenih držav Amerike do slovenske osamosvojitve: diplomatska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lees, Lorraine (1997): *Keeping Tito Afloat: The United States, Yugoslavia, and the Cold War*. University Park: Pennsylvania State University.
- Lipušček, Uroš (2003): *Ave Wilson, ZDA in prekranje Slovenije v Versaillesu 1919– 1920*. Ljubljana: Sophia.
- Lukic, Reneo in Allen Lynch (1996): *Europe from the Balkans to the Urals: the disintegration of Yugoslavia and the Soviet Union*. Stockholm: SIPRI.
- Malešič, Marjan (1998): International peacekeeping: an object of propaganda in former Yugoslavia. *International Peacekeeping* 5 (2): 82–102.
- Meier, Viktor (1999): *Yugoslavia: A History of Its Demise*. London: Routledge.
- Mrak, Mojmir, Matija Rojec in Carlos Silva-Jauregui (2004): *Slovenia: From Yugoslavia to the European Union*. Washington D. C.: World Bank.
- Paquin, Jonathan (2010): *Stability-Seeking Power: U.S. Foreign Policy And Secessionist Conflicts*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Parenti, Michael (2002): *To Kill a Nation: The Attack on Yugoslavia*. London in New York: Verso.
- Pirjevec, Jože (2003): *Jugoslovanske vojne 1991–2001*. Cankarjeva založba: Ljubljana.

- Radan, Peter (2002): *The Break-up of Yugoslavia and International Law*. London: Routledge.
- Ramet, Sabrina (2003): *The United States and Slovenia, 1990–1992*. *Acta Histriae* 11 (1): 53–72.
- Ramet, Sabrina (2008): *Priznati, ili ne priznati: politika Sjedinjenih Američkih Država prema Hrvatskoj, 1990–1991*. *Časopis za suvremenu povijest* 2008 (1): 141–158.
- Ramet, Sabrina in Letty Coffin (2001): *German Foreign Policy Toward the Yugoslav Successor States, 1991–1999*. *Problems of Post-communism* 48 (1).
- Repe, Božo (2003): *Slovenia: from communism toward democracy 1980–2000*. *Slovene studies: Journal of the Society for Slovene Studies* 22 (12).
- Ribičič, Ciril (1992): *Ustavnopravni vidiki osamosvajanja Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Rupel, Dimitrij (1992a): *Slovenska pot do samostojnosti in priznanja*. Ljubljana: Založba Kres.
- Rupel, Dimitrij (1992b): *Skrivnost države: spomini na domače in zunanje zadeve, 1989–1992*. Ljubljana: Delo.
- Rupel, Dimitrij (1994): *Slovenia's Shift from the Balkans to Central Europe*. V: *Independent Slovenia: Origins, Movements, Prospects*, ur. Jill Benderly in Evan Kraft, str. 183–200. New York: St. Martin's Press.
- Rupel, Dimitrij (2013): *Negotovo življenje 176. članice OZN*. Ljubljana: Nova obzorja.
- Saideman, Stephen M. (2001): *The Ties That Divide: Ethnic Politics, Foreign Policy and International Conflict*. New York: Columbia University Press.
- Sarotte, Mary E. (2011): *1989: The Struggle to Create Post-Cold War Europe*. Princeton: Princeton University Press.
- Smith, Tony (2008): *America's Mission: The United States and the World Wide Struggle for Democracy in the 20th Century*. New Jersey: Princeton.
- Udovič, Boštjan (2011a): *The problem of hard-currency savings in Ljubljanska banka d. d., Ljubljana: between politics and (international) law*. *Studia Historica Slovenica* 11 (2): 185–213.
- Udovič, Boštjan (2011b): *Slovene commercial diplomacy in the Western Balkan countries*. *Communist and Post-Communist Studies* 44 (4): 357–368.
- Vojnić, Dragomir (1995): *Disparity and Disintegration: The Economic Dimension of Yugoslav's Demise*. V: *Yugoslavia, the Former and Future: Reflections by Scholars from the Region*, ur. Payam Akhavan in Robert Howse, str. 75–111. Washington, D. C.: Brookings Institution.
- Walt, Stephen M. (1987): *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Zeiler, Thomas in Robert McMahon (2012): *Guide to U. S. Foreign Policy: A Diplomatic History*. Los Angeles: Sage.
- Zimmermann, Warren (1996): *Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers*. New York: Times Books.
- Zupančič, Rok in Boštjan Udovič (2011): *Lilliputian in a Goliath world: the preventive diplomacy of Slovenia in solving the question of Kosovo's independence*. *Romanian Journal of Political Sciences* 11 (2): 39–80.

VIRI

- Broomfield, WM. S. (1991): Human rights abuses in Kosovo, Yugoslavia. Congressional Records, 18. november 1991, str. E3881. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:126:./temp/~r102QkhBLT:> (10. november 2015).
- Burton, Dan (1991): Everyone wants peace for Yugoslavia – submitted to Hon. James A. Baker III, Secretary of State, Congressional Records – Extension of Remarks, str. E3824-3825. 13. november 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:27:./temp/~r102H0dpSr:e4342:> (22. november 2015).
- CIA (1990): National Intelligence Daily. 26. junij 1990. Dostopno na: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0005301322.pdf (27. oktober 2015).
- Charter of the United Nations (1945): Sprejeta 26. 6. 1945, v veljavi od 24. 10. 1945. Dostopno na: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (1. november 2015).
- DeConcini, Dennis (1991): Yugoslavia and the CSCE. Congressional Records, str. S1153-1155. 24. januar. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:217:./temp/~r102eMTfNJ:e46:> (5. november 2015).
- Delich Bentley, Helen (1991a): Correcting the biased view of Serbians in the Western press. Congressional Records, 30. julij 1991, str. E2758-E2759. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:163:./temp/~r102QkhBLT:e284:> (9. november 2015).
- Delich Bentley, Helen (1991b): The American Serbian Heritage Foundation. Congressional Records, 20. marec 1991, str. E1020. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:203:./temp/~r102F5tLFb:> (4. november 2015).
- Dobbins, James (2015): Intervju z avtorjem, 3. december 2015. (Prepis intervjuja dostopen v arhivu avtorja).
- Dole, Bob (1991a): Crisis in Yugoslavia. Congressional Records, str. S1155, 24. januar 2015. dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:218:./temp/~r102eMTfNJ:> (5. november 2015).
- Dole, Bob (1991b): Yugoslavia in crisis. Congressional Records, str. S1006, 22. januar. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:219:./temp/~r102eMTfNJ:> (4. november 2015).
- Eckart, Dennis E. (1991a): Achieving Democracy in Yugoslavia. Congressional Records, str. H2933. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:4:./temp/~r102lotzZ9:> (5. november 2015).
- Eckart, Dennis E. (1991b): Disturbing events in Yugoslavia. Congressional Records, str. H755. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:2:./temp/~r102lotzZ9:> (5. november 2015).
- Eckart, Dennis E. (1991c): In support of Slovenia. Congressional Records, str. E3139. 25. september 2015. <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:5:./temp/~r102lotzZ9:e1:> (5. november 2015).
- Eckart, Dennis E. (1991d): Support democracy and market reform for all peoples. Congressional Records, str. H5215. 27. junij 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:1:./temp/~r102ItrpUQ:> (5. november 2015).

- Eckart, Dennis E. (2015): Telefonski intervju z avtorjem. 10. december 2015. (Tonski posnetek intervjuja v arhivu avtorja).
- Einik, Michael (2015): Intervju z avtorjem. 6. oktober 2015 (tonski zapis intervjuja je dostopen v arhivu avtorja članka).
- Gompert, David (2015): Intervju z avtorjem. Arlington, Virginija, 1. december 2015. (Prepis intervjuja v arhivu avtorja).
- Gore, Al (1991): War in the Republic of Croatia. Congressional Records, str. S15235. 25 oktober 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:30:./temp/~r102zxCrH:> (12. november 2015).
- Helms, Jesse (1992): United States should recognize Croatia and Slovenia – now. Congressional Records, 20. februar, str. S1849-1851. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:94:./temp/~r1029VBMyl:e46:> (13. november 2013).
- Kennedy, Charles Stuart (1996): Intervju z Warrenom Zimmermannom, 10. december 1996. The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project. (intervju dostopen v elektronski bazi American University, Washington, D. C.)
- Kirkpatrick, Jeanne (1992b): From the Washington Post. Congressional Records, str. E708, 16. marec. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:83:./temp/~r1029VBMyl:> (13. november 2015).
- Klemenčič, Matjaž in Samo Kristen (1999): Zapisniki "United Americans for Slovenia": angleški izvirniki zapisnikov s sej "United Americans for Slovenia" s slovenskim komentarjem. Razprave in gradivo 1999 (34): 29–127.
- Kolter, Joe (1991a): The brave people of Croatia and their struggle for a democratic existence. Congressional Records, 29. januar 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:214:./temp/~r102rn1Qlf:>
- Kolter, Joe (1991b): The United States should support peaceful self-determination in Yugoslavia. Congressional Records, 26. september 2015, str. E3164. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:145:./temp/~r102QkhBLT:> (10. november 2015).
- Lipinski, William (1991): Recognize Croatian and Slovenian independence. Congressional Records, 15. julij 1991, str. E2526. dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:175:./temp/~r102FCPIHx:> (10. november 2015).
- Millonig, Peter (2016): Intervju z avtorjem. Ljubljana, 19. januar. (Tonski zapis intervjuja dostopen v arhivu avtorja).
- Ministrstvo za zunanje zadeve RS (2000): Deseta obletnica imenovanja prvega pooblaščenega predstavnika Republike Slovenije v tujini. Dostopno na: http://www.mzz.gov.si/si/o_ministrstvu/zakonodaja_in_dokumenti/drugi_dokumenti/deseta_obletnica_imenovanja_prvega_pooblasčenega_predstavnika_republike_slovenije_v_tujini/ (25. januar 2016).
- Ministrstvo za zunanje zadeve RS (2012): 20 let mednarodnega priznanja Slovenije. Dostopno na: http://www.mzz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/141/30059/3c0fd42b77/ (2. november 2015).
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (1933). Sprejeta v Montevideu, 26. decembra 1933, v veljavi od 26. decembra 1934. Dostopno na:

- <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml> (9. december 2015).
- Nickles, Don (1991): Senate Resolution 147. Congressional Records, 28. junij 1991, str. S9108. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:182:/temp/~r102O5xEpl:> (10. november 2015).
- Niles, Thomas (2015): Intervju z avtorjem. 12. november 2015. (Tonski zapis intervjuja v arhivu avtorja).
- Plut-Pregelj, Leopoldina (2015): Pogovor z avtorjem. Washington, D. C., 19. september 2015.
- Pregelj, Vladimir (2015): Pogovor z avtorjem. Washington, D. C., 19. september 2015.
- Rohrabacher, Dana (1991): Amending foreign aid policy of United States toward countries in transition from communism to democracy. Congressional Records, str. H1125, 21. februar 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:211:/temp/~r102F5tLFb:> (6. november 2015).
- Rupel, Dimitrij (2015): Elektronska korespondenca z avtorjem članka. 9. december 2015. (Dostopno v arhivu avtorja).
- Ryavec, Mark (2015): Intervju po skypu z avtorjem. 29. december 2015 (Tonski zapis dostopen v arhivu avtorja).
- Sangmeister, George (1991): Introduction of resolution supporting democratic resolution of political differences in Yugoslavia. Congressional Records, 16. julij 1991, str. H5457. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:174:/temp/~r102FCPIHx:> (11. november 2015).
- Swett, Dick (1991): Support for Albanians, Croats, and Slovenians in the face of continuing communist repression in Yugoslavia. Congressional Records, 26. september 1991, str. E3177. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:146:/temp/~r102izZstU:> (10. november 2015).
- Swigert, Jim (2015): Intervju z avtorjem. Washington, D. C., 30. september 2015 (Tonski zapis dostopen v arhivu avtorja).
- US Congress (1991a): H.R.4052. 26. november 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/D?d102:10:/temp/~bdrUQY:@@L&summ2=m&|/home/LegislativeData.php?n=BSS;c=102|> (10. november 2015).
- US Congress (1991b): To restrict United States Assistance to Serbia or any part of Yugoslavia controlled by Serbia until certain conditions are met, and for other purposes. H.R. 3518, 8. oktober 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c102:H.R.3518:> (10. november 2015).
- US Department of State (2015): Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Slovenia. Dostopno na: <http://history.state.gov/countries/slovenia> (22. oktober 2015).
- US Senate (1991a): Expressing the sense of the Senate that the United States grant immediate recognition to the Republics of Croatia and Slovenia. S. RES. 254, 31. januar 1991. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c102:S.RES.254:> (10. november 2015).
- US Senate (1991b): S.AMDT.910. 29. julij 2015. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/D?d102:14:/temp/~bdcU3o:|/home/LegislativeData.php?n=BSS;c=102|> (10. november 2015).

- US Senate (1991c): S. RES. 246. 23. januar 2015. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c102:S.RES.246>: (9. november 2015).
- US Senate (1991d): Senate Resolution 153 – Expressing support for democratization in Yugoslavia. 11. julij 1991, Congressional Records, S9899. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:177:./temp/~r102O5xEpI::> (9. november 2015).
- US Senate (1991e): Senate Resolution 216 – Relative to Recognition of Croatia, Slovenia, Bosnia-Hercegovina, Kosova, and Macedonia. Congressional Records, 7. november 1991, S16213. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/D?r102:131:./temp/~r102QkhBLT::> (10. november 2015).
- US Senate (1991f): Senate Resolution 224 – Relative to Recognition of the Yugoslav Republics. Dostopno na: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/F?r102:124:./temp/~r102QkhBLT:e175:> (11. november 2015).
- Vidmar, John (2015): Elektronska korespondenca z avtorjem. 14. in 19. oktober 2015. (korespondenca dostopna v arhivu avtorja).